

Naujųjų religijų tyrimų ir informacijos centras

Kodas 1008288. Traidienio g. 10-1, LT-08119 Vilnius. Susirašinėjimui: Maironio g. 10, LT-01124 Vilnius
Tel.: (8-650) 10158, (8-686) 13183. E-p.: info@religija.lt

2007 m. lapkričio 5 d.

DISKRIMINACIJOS DĖL RELIGIJOS IR ĮSITIKINIMŲ LIETUVOJE TYRIMO ATASKAITA

Vilnius, 2007

Tyrimo atlikėjai NRTIC nariai:

Milda Ališauskienė

Donatas Glodenis

Valdas Mackela

Arnoldas Matijošius

Rasa Pranskevičiūtė

Andrius Sprindžiūnas

Diskriminacijos dėl religijos ir įsitikinimų Lietuvoje tyrimo ataskaita

TURINYS

Įvadas	2
1 DALIS. Sociologinio reprezentatyvaus Lietuvos gyventojų nuostatų įvairių religinių ir pasaulėžiūrinių grupių atžvilgiu tyrimo aprašymas	6
2 DALIS. Diskriminacijos dėl religijos ir įsitikinimų kokybinio tyrimo aprašymas	29
3 DALIS. Lietuvos Respublikos teisinės bazės, susijusios su tikėjimo ir įsitikinimų laisve, analizė	40
Sociologinio diskriminacijos dėl religijos ir įsitikinimų Lietuvoje reprezentatyvaus tyrimo išvados	58
Kokybinio tyrimo apie diskriminaciją dėl religijos ir įsitikinimų išvados	60
Lietuvos Respublikos teisinės bazės, susijusios su tikėjimo ir įsitikinimų laisve, analizės išvados	62
Literatūros sąrašas	64

Diskriminacijos dėl religijos ir įsitikinimų Lietuvoje tyrimo ataskaita

ĮVADAS

Tyrimo tikslas – siekti lygių galimybių Lietuvos Respublikoje įvairias religijas išpažįstantiems žmonėms ir jų grupėms, panaikinant diskriminaciją religiniu pagrindu ir įgyvendinant sąžinės laisvės principus.

Diskriminacijos dėl religijos ir įsitikinimų problema turi būti tiriama daugialypės diskriminacijos kontekste siekiant išryškinti esmines žmogaus teisių pažeidimų apraiškas ir jų tarpusavio sąsajas. Todėl greta išpažįstamos religijos ir įsitikinimų turi būti atsižvelgiama ir į lyties, rasės, tautybės, migracijos bei kitus su tiriama problema susijusius veiksnius. Todėl iškeliami šie **tyrimo uždaviniai**:

1. atlikti tikėjimo laisvės ir su ja galimai susijusių pilietinių teisių būklės Lietuvoje kiekybinį ir kokybinį tyrimus;
2. identifikuoti galimas diskriminacijos religiniu, pasaulėžiūriniu, o taip pat lyties, tautybės, rasės ar kitu pagrindu apraiškas ir jų sąsajas Lietuvos visuomenėje;
3. atlikti religinių bendruomenių veiklos Lietuvos Respublikoje įstatyminės reglamentacijos analizę;
4. apibendrinti tyrimo rezultatus, parengti ataskaitą apie sąžinės laisvės būklę Lietuvoje ir parengti rekomendacijas padėčiai gerinti.

Tyrimo etapai:

1. Reprezentatyvus sociologinis kiekybinis Lietuvos gyventojų nuostatų ateistų, naujųjų ir tradicinių religinių bendruomenių narių atžvilgiu tyrimas
2. Kokybinis naujesiems religiniams judėjimams priklausančių narių galimos diskriminacijos religiniu pagrindu tyrimas
3. Lietuvos Respublikos įstatyminės bazės, reglamentuojančios religinių bendruomenių veiklą, analizė
4. Duomenų apdorojimas ir ataskaitos apie diskriminacijos religiniu pagrindu apraiškas rengimas

Tyrimo metodologiniai pagrindai

Diskriminacijos religiniu pagrindu apraiškų tyrimo Lietuvoje pagrindas – Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje ir Lietuvos Respublikos įstatymuose ginamos tikėjimo arba netikėjimo, savo religijos išpažinimo bei praktikavimo teisės. Remiantis naujesniais Lietuvoje vykdytais

sociologiniais tyrimais ir žmogaus teisių stebėtojų išvadomis, situacija tikėjimo laisvės požiūriu Lietuvos Respublikoje yra gera, tačiau dėl gana aukšto religinio homogeniškumo (dominuojanti visuomenės dalis (virš 80%) save laiko Romos katalikų bažnyčios nariais) iki šiol vykdyti sociologiniai tyrimai galėjo neišryškinti kitoms, negausioms religinėms bendruomenėms priklausančių asmenų su jų išpažįstamu tikėjimu susijusių problemų. Todėl Lygių galimybių visiems metų Europos Sąjungoje kontekste šiuo tyrimu siekiama skirti ypatingą dėmesį kitų, valstybės pripažintos religijos statuso iki šiol neturinčių, religinių bendruomenių būklei bei perspektyvoms. Tai nulėmė kelių pakopų tyrimo struktūros pasirinkimą: tipinio adaptuoto atsižvelgiant į Lietuvos visuomenės religines realijas sociologinio (kiekybinio) tyrimo, iš kurio tikimasi duomenų apie bendrąsias visuomenėje paplitusias neigiamas nuostatas religinių grupių ir jų narių atžvilgiu; specifinio kokybinio tyrimo, kuris leistų pasiekti ir iširti įvairių naujų religijų išpažinėjų santykį su jų socialine aplinka bei valstybės institucijoms; bei įstatyminės bazės ir surinktų duomenų analizę, siekiant padaryti adekvačias išvadas bei parengti funkcionalias rekomendacijas valstybės institucijų tarnautojams bei kitiems subjektams, galimai susijusiems su tikėjimo laisvės įgyvendinimo problema.

Sociologinio tyrimo metodologiniu pagrindu pasirinkta NORC GSS (National Opinion Research Center General Social Survey) metodika, kurios klausimynai apima svarbiausias Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje minimas piliečių teises. Mūsų tyrimo atveju tai pirmiausia sąžinės bei žodžio laisvė, teisė išpažinti savo tikėjimą, teisė burtis į susirinkimus bei organizuoti viešus renginius, teisė į darbą bei socialines garantijas. Panašiai kaip ir klasikiniuose NORC GSS klausimynuose, mūsų tyrimo metodikoje respondentų klausiama, ar jie pripažįsta tam tikrų grupių (religinių bendruomenių) atstovų teisę naudotis įprastomis pilietinėmis laisvėmis, laipsniškai didinant socialinio artumo įtampą nuo klausimo, ar neprieštaraujama, kad tam tikros grupės atstovai turėtų savo puslapius internete iki klausimo, ar neprieštaraujama, kad tie patys atstovai dirbtų mokytojais ir užimtų vadovaujančias pareigas valstybėje.

Siekiant atskleisti Lietuvos visuomenės galimo išankstinio priešiško nusistatymo prieš kai kurias religines grupes ar bendruomenes apraiškas, pasinaudota klasikine „mažiausiai mėgstamų“ grupių (“least-liked” groups) netolerancijos nuostatų tyrimo metodologija, kuri daugiau kaip 20 metų naudojama Vakarų šalyse¹, o taip pat taikoma Rytų bei Vidurio Europos šalyse. Šios metodikos ypatumas yra tai, kad siekiant atskleisti galimas diskriminacijos apraiškas respondentams pateikiamas potencialiai diskriminuojamų grupių sąrašas ir prašoma nurodyti savo požiūrį į tų grupių atstovų teises. Nustačius grupes, kurias visuomenės dauguma yra linkusi labiausiai diskriminuoti, galima parengti bei atlikti specifinius kokybinius tyrimus, siekiant mažinti tų grupių socialinę atskirtį. Atsižvelgiant į Lietuvos gyventojų konfesinį pasiskirstymą, į potencialiai diskriminuojamų grupių sąrašą buvo įtraukti ne tik naujieji religiniai judėjimai, bet taip pat ir tradiciniai bei alternatyvūs judėjimai, religinės bendruomenės, o taip pat ir netikintieji:

¹ Sullivan J.L., Piereson J., Marcus G.E. Political Tolerance and American Democracy. University of Chicago Press, 1982.

Ateistai (netikintieji, laisvamaniai)
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)
Gamtos jėgų garbintojai (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)
Krikščioniškos kilmės grupės (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)
Musulmonai (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)
Naujieji krikščionys („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)
Pagonys („Romuva“, neopagonys ir kt.)
Rytų kilmės religinės grupės (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Baba pasekėjai ir kt.)
Satanistai
Tradiciniai krikščionys (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)

Tiriant Lietuvos visuomenės nuostatas šių ir kitų įsitikinimų atstovų atžvilgiu, numatyta atlikti reprezentatyvią sociologinę Lietuvos gyventojų apklausą, apimančią ne mažiau kaip 500 respondentų.

Siekiant praplėsti bei papildyti kiekybinio tyrimo metu gautus duomenis apie diskriminacijos apraiškas kitokius religinius įsitikinimus turinčių asmenų atžvilgiu buvo nuspręsta antrajame tyrimo etape pritaikyti kokybinių tyrimų grupės metodą - pusiau struktūruotą interviu. Šiame tyrimo etape taikant pusiau struktūruoto interviu metodą bus apklausiami naujųjų religinių judėjimų nariai, susidūrę su diskriminacija dėl savo religinių įsitikinimų. Informantai bus atrenkami tikslingai, t.y. tie, kurie buvo/yra susidūrę su religine diskriminacija. Planuojama, kad bus apklausta iki 15 įvairių naujųjų religinių judėjimų narių.

Klausimai interviu metu sudaromi atsižvelgiant į kiekybiniame tyrime taikytas kategorijas, apimančias esmines žmogaus teises, minimas Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, t.y. sąžinės bei žodžio laisvė, teisė išpažinti savo tikėjimą, teisė burtis į susirinkimus bei organizuoti viešus renginius, teisė į darbą bei socialines garantijas:

Tema	Klausimai
Sąžinės ir žodžio laisvė	Ar Jūs, Jūsų šeimos nariai arba Jūsų judėjimas buvo/yra diskriminuojamas sąžinės ir žodžio laisvės srityje? Buvote nevienodai traktuojami prieš įstatymus, pareigūnus ir valstybės institucijas palyginus su kitų religijų išpažinėjais ar neišpažįstančiais jokios religijos (tikėjimo)? Buvote pavadintas sektantu arba priklausančiu sektai? Mokant savo tikėjimo vaikus? Siekiant išsakyti savo požiūrį viešojoje erdvėje (TV, radijas, spauda, internetas)? Leidžiant leidinį, kuriant interneto svetainę? Kokiomis aplinkybėmis ir kaip?
Teisė išpažinti savo tikėjimą	Ar Jūs arba Jūsų šeimos nariai buvo/yra diskriminuojami dėl savo religinių įsitikinimų darbe, švietimo ir medicinos įstaigose? Kokiomis aplinkybėmis ir kaip?
Teisė burtis į susirinkimus bei organizuoti viešus renginius	Ar Jūs arba Jūsų judėjimas yra susidūrę su diskriminacija dėl savo religinių įsitikinimų buriantis į susirinkimus bei organizuojant viešus renginius? Nuomojant ar įsigyjant patalpas susirinkimams? Gaunant savivaldybės institucijose ir kt. leidimus organizuoti viešus renginius? Kokiomis aplinkybėmis ir kaip?
Teisė į darbą bei socialines garantijas	Ar Jūs arba Jūsų šeimos nariams teko susidurti su diskriminacija dėl savo religinių įsitikinimų savo darbe - valstybinėje ar privačioje tarnyboje? Darbinantis naujoje darbovietėje? Kylant karjeros laiptais? Kokiomis aplinkybėmis ir kaip?

Pusiau struktūruoto interviu metodo taikymas leidžia sudaryti palankias sąlygas informanto ir interviuotojo pokalbiui, kuriame atsiskleidžia „gyva“ informanto istorija, apipinta įspūdziais bei asmeniniais išgyvenimais, leisianti tyrėjams bei plačiajai visuomenei suprasti ką jaučia religinę diskriminaciją patiriantis asmuo. Iš kitos pusės, tikėtina kad šios istorijos papildys ir iliustruos kiekybinio tyrimo metu gautus duomenis apie diskriminaciją dėl religinių įsitikinimų.

Tyrimo eigoje taip pat buvo numatyta atlikti Lietuvos Respublikos teisės aktų, reglamentuojančių religinių bendruomenių veiklą, apžvalgą. Atsižvelgiant į LR teisės aktų, susijusių su tikėjimo laisve raidos nuo 1990 metų ypatumus ir šio tyrimo duomenis, planuojama parengti naujų pasiūlymų, rekomendacijų religinių bendruomenių ir bendrijų teisinio reglamentavimo bazei.

1 DALIS

Sociologinio reprezentatyvaus Lietuvos gyventojų nuostatų įvairių religinių ir pasaulėžiūrinių grupių atžvilgiu, tyrimo aprašymas

Sociologinį tyrimą Naujųjų religijų tyrimų ir informacijos centro (NRTIC) užsakymu atliko Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“.

Apklausa atlikimo laikas: 2007 m. birželio mėn. 7 – 10 d.

Respondentų skaičius: N=1001

Tyrimo objektas: 18 metų ir vyresni Lietuvos gyventojai

Apklausa būdas: interviu respondento namuose

Atrankos metodas: daugiapakopė tikimybinė atranka. Respondentų atranka parengta taip, kad kiekvienas Lietuvos gyventojas turėtų vienodą tikimybę būti apklaustas.

Apklausa vyko Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Marijampolėje, Visagine; Alytaus, Šakių, Plungės, Pakruojo, Šilutės, Kėdainių, Utenos, Tauragės, Telšių, Rokiškio, Šalčininkų ir Švenčionių rajonuose, iš viso 19 miestų ir 60 kaimų.

Statistinių paklaidų, esant skirtingiems rezultatams, dydžiai:

	%	%	%	%	%	%	%	%	%
	3	5	10	15	20	25	30	40	50
	97	95	90	85	80	75	70	60	50
N									
100	3.4	4.4	6.0	7.1	8.0	8.7	9.2	9.8	10.0
200	2.4	3.1	4.2	5.0	5.7	6.1	6.5	6.9	7.1
300	2.0	2.5	3.5	4.1	4.6	5.0	5.3	5.7	5.8
400	1.7	2.2	3.0	3.6	4.0	4.3	4.6	4.9	5.0
500	1.5	1.9	2.7	3.2	3.6	3.9	4.1	4.4	4.5
750	1.2	1.6	2.2	2.6	2.9	3.2	3.3	3.6	3.7
1000	1.1	1.4	1.9	2.3	2.5	2.7	2.9	3.1	3.1

Tyrimo duomenims apdoroti panaudotas SPSS (v.15) programų paketas

Tyrimo rezultatai

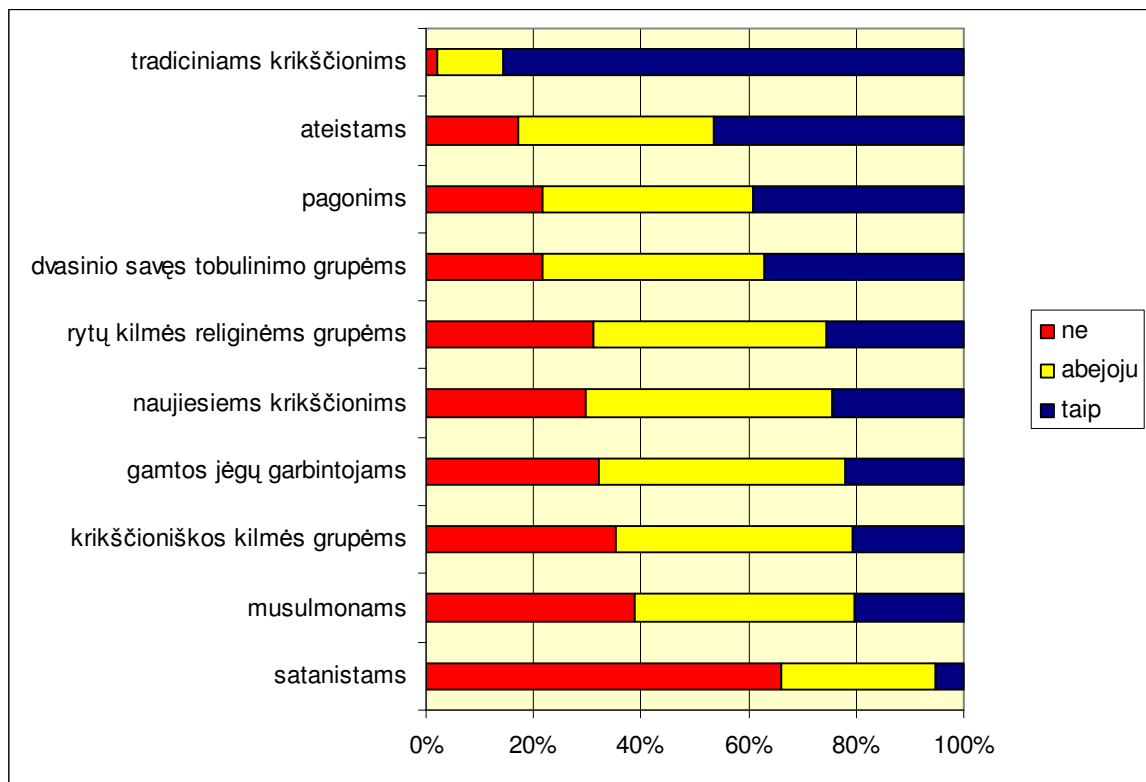
Analizuojant surinktus duomenis buvo sudarytos respondentų atsakymų pasiskirstymų lentelės ir atliktos kai kurios duomenų redukavimo procedūros, leidusios apibendrinti tyrimo rezultatus. Kadangi tirtas Lietuvos gyventojų požiūris į 10 religinių bendruomenių ir judėjimų grupių, ir šiam požiūriui įvertinti buvo užduota po 9 klausimus apie kiekvieną iš jų, buvo tikslinga

suskaičiuoti respondentų požiūrius į šias grupes išreiškiančių atsakymų balų vidurkius. Toliau apdorojant tyrimo duomenis šie balų vidurkiai buvo panaudoti koreliacinei analizei atlikti, o intervalų metodu perkoduoti į išvestinius balus, leido konstatuoti bendrąsias Lietuvos gyventojų nuostatas tirtų religinių grupių atžvilgiu. 1 lentelėje pateikiama suvestinė, atspindinti respondentų atsakymų į klausimus, ar šioms religinėms bendruomenėms ir visuomenės grupėms turėtų būti garantuojamos įvairios pilietinės teisės, santykinį pasiskirstymą:

1 lentelė. Apibendrintas respondentų atsakymų pasiskirstymas, %

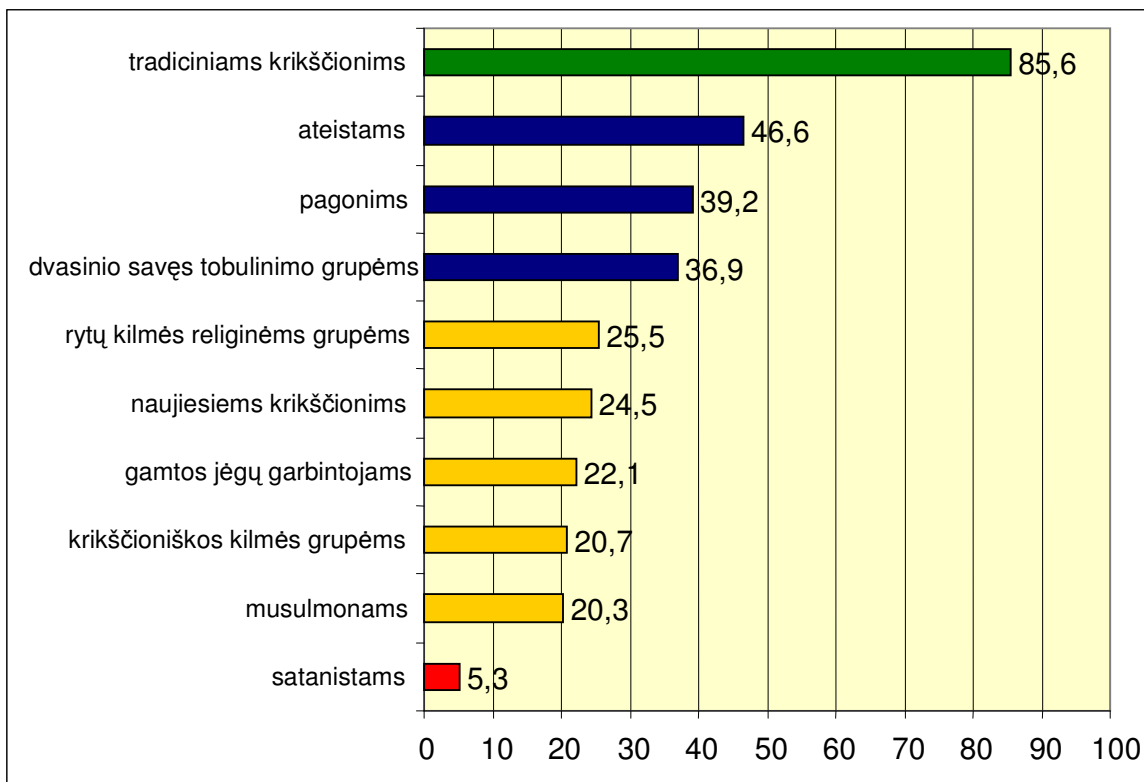
Ar turėtų būti garantuojamos teisės... šioms grupėms?	visiškai nesutinku	nesutinku	abejoju	sutinku	visiškai sutinku
satanistams	16,6	49,5	28,5	4,7	0,6
musulmonams	5,1	33,6	41,0	18,8	1,5
krikščioniškos kilmės grupėms	5,6	29,8	43,9	19,1	1,6
gamtos jėgų garbintojams	5,6	26,4	45,9	20,8	1,3
naujesiems krikščionims	4,1	25,6	45,8	22,6	1,9
rytų kilmės religinėms grupėms	4,7	26,3	43,5	22,9	2,6
dvasinio savęs tobulinimo grupėms	3,3	18,4	41,4	32,5	4,4
pagonims	3,7	18,1	39,0	35,0	4,2
ateistams	2,5	14,6	36,4	39,3	7,2
tradiciniams krikščionims	0,1	2,1	12,2	56,3	29,3

Susumavę atsakymus „visiškai nesutinku“ ir „nesutinku“, bei analogiškai susumavę „sutinku“ ir „visiškai sutinku“ galime gautus rezultatus atvaizduoti grafiškai (1 diagrama):

1 diagrama. Apibendrintas respondentų atsakymų į klausimus apie religinių grupių teises pasiskirstymas, %

Kadangi abejojimas, ar tam tikroms religinėms bendruomenėms ir visuomenės grupėms priklausantiems asmenims galima pripažinti įprastines pilietines teises, jau gali būti laikomas diskriminacijos požymiu, šiuos duomenis galima dar kontrastingiau pateikti grafiškai, išryškinant kokia respondentų dalis sutiko pripažinti minėtas pilietines teises įvairioms religinėms ir visuomenės grupėms (2 diagrama):

2 diagrama. Respondentų dalis, pripažinusi pilietines teises, %

Gauti duomenys leidžia įvardinti 4 santykinus palankumo lygmenis, iš kurių pirmajam akivaizdžiai priskirtini tradiciniai krikščionys. Taigi, 85,6 Lietuvos gyventojų šios grupės tikintiesiems yra linkę pripažinti pagrindines pilietines teises (žodžio, susirinkimų, teisę į darbą ir t.t.). Kiekybiniai tyrimo metodai leidžia teigti, kad respondentų palankumas tradiciniams krikščionims yra išskirtinis.

2-ram palankumo lygmeniui galima sąlyginai priskirti ateistus, pagonis ir dvasinio savęs tobulinimo grupių narius. Tačiau palankių atsakymų šių grupių atstovai sulaukė apie 50% mažiau! Be to dėmesys atkreiptinas į tai, kad šios grupės nėra grynai religinės, greičiau pasaulėžiūrinės.

3-iam palankumo lygmeniui priskirtina dauguma naujųjų religinių judėjimų (NRJ): rytų kilmės religinės grupės, naujieji krikščionys, gamtos jėgų garbintojai, krikščioniškos kilmės grupės ir musulmonai (nors pastarieji – Lietuvos tradicinė religija). Manytina, kad požiūris į šias

religines grupes geriausiai atspindi Lietuvos gyventojų santykį su naujaisiais religiniais judėjimais (NRJ), sudarančiais pliuralios religinės mažumos branduolį mūsų šalyje. Juk ateistai, pagonys ar dvasine saviugda besidomintys žmonės dažniausiai nesteigia religinių institucijų ir net nesiburia į bendruomenes. Tad remiantis šiais duomenimis galima teigti, kad apie 4 kartus mažiau respondentų išreiškė palankų požiūrį į NRJ narių pilietines teises nei į tradicinių krikščionių.

4-tam palankumo lygmeniui priskirtini satanistai, sulaukę ypač mažai palankių respondentų atsakymų. Tai reiškia, kad satanizmas mūsų šalyje nėra priimamas kaip eilinis NRJ. Greičiausiai satanizmas mūsų Lietuvoje suvokiamas kaip asocialus, nusikalstamas reiškinys, o ne religinė bendruomenė, nors kitose šalyse ir veikia šėtono garbintojų legalios grupės (bažnyčios). Tyrėjai ir tikėjosi labiausiai negatyvaus respondentų požiūrio į šios grupės atstovus, o užfiksuoti duomenys reikšmingi tuo, kad leido nustatyti bene žemiausią įmanomą visuomenės palankumo ribą.

Nors tyrimas atskleidė visuomenės daugumos akivaizdų pritarimą tradicinių krikščionių teisėms, apie 14% šia teise abejojančių ar jai nepritariančių – taip pat žymi visuomenės dalis, kuriai būdingas nepalankus požiūris į tradicinius krikščionis. Svarstant klausimą, kodėl taip yra, vertėtų tolimesniuose tyrimuose diferencijuoti krikščioniškų bažnyčių kaip juridinių asmenų ir jų narių kaip fizinių asmenų teises ir patikrinti, ar mūsų tyrime užfiksuoti rezultatai išties atspindėjo respondentų požiūrį į įvairių religinių bendruomenių narių pilietines teises o ne požiūrį į tas bendruomenes kaip institucijas. Kaip ten bebūtų, 12,2% abejojančių ir 2,2% prieštaraujančių tradicinių krikščionių pilietinėms teisėms Lietuvoje jau gali būti vertinama kaip problema, indikuojanti visuomenėje slypintį nepakantumą pasaulėžiūrinio/religiniu pagrindu.

Tyrimo metu siekta ne tik konstatuoti Lietuvos gyventojų požiūrio į religijas būklę, bet ir atskleisti sąsajas tarp šio požiūrio palankumo ir kitų rodiklių kaip amžius, lytis, tautybė, požiūris į savo tautybę, išsilavinimas, pajamos, subjektyvus savo gerbūvio vertinimas ir kt.

2 lentelė. Koreliacijos tarp respondentų požiūrio į religinių grupių teises rodiklių vidurkių ir kai kurių demografinių rodiklių

Požiūrio palankumo rodiklių vidurkiai	Correlations	Ar Jums brangi jūsų tautybė?	Amžius (suėję metai)	Išsilavinimas	Tėvo išsilavinimas	Motinos išsilavinimas	Pajamos 1-nam šeimos nariui per mėnesį
ateistams	Pearson Correlation	-,030	-,136(**)	,152(**)	,106(**)	,122(**)	,136(**)
	Sig. (2-tailed)	,337	,000	,000	,001	,000	,000
	N	997	997	995	946	954	904
dvasinio savęs tobulinimo grupėms	Pearson Correlation	-,017	-,208(**)	,116(**)	,118(**)	,144(**)	,068(*)
	Sig. (2-tailed)	,599	,000	,000	,000	,000	,041

gamtos jėgų garbintojams	N	997	997	995	946	954	904
	Pearson Correlation	-,047	-,178(**)	,082(**)	,123(**)	,115(**)	,119(**)
	Sig. (2-tailed)	,141	,000	,010	,000	,000	,000
krikščioniškos kilmės grupėms	N	997	997	995	946	954	904
	Pearson Correlation	-,004	-,172(**)	,054	,088(**)	,099(**)	,092(**)
	Sig. (2-tailed)	,901	,000	,086	,007	,002	,006
musulmonams	N	997	997	995	946	954	904
	Pearson Correlation	-,002	-,193(**)	,097(**)	,143(**)	,150(**)	,132(**)
	Sig. (2-tailed)	,959	,000	,002	,000	,000	,000
naujiesiems krikščionims	N	997	997	995	946	954	904
	Pearson Correlation	-,018	-,211(**)	,036	,108(**)	,132(**)	,079(*)
	Sig. (2-tailed)	,579	,000	,255	,001	,000	,017
pagonims	N	997	997	995	946	954	904
	Pearson Correlation	-,030	-,186(**)	,181(**)	,147(**)	,141(**)	,181(**)
	Sig. (2-tailed)	,336	,000	,000	,000	,000	,000
rytų kilmės religinėms grupėms	N	997	997	995	946	954	904
	Pearson Correlation	-,016	-,191(**)	,130(**)	,155(**)	,166(**)	,160(**)
	Sig. (2-tailed)	,604	,000	,000	,000	,000	,000
satanistams	N	997	997	995	946	954	904
	Pearson Correlation	-,009	-,072(*)	-,037	,034	,027	,000
	Sig. (2-tailed)	,786	,023	,241	,299	,410	,999
tradiciniams krikščionims	N	997	997	995	946	954	904
	Pearson Correlation	,063(*)	,090(**)	,083(**)	,010	-,015	-,009
	Sig. (2-tailed)	,045	,004	,009	,753	,639	,777
	N	997	997	995	946	954	904

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tyrimas atskleidė nestiprias, tačiau statistiškai reikšmingas neigiamas koreliacijas tarp respondentų amžiaus ir jų požiūrio į įvairių religinių grupių teises palankumo. Vienintelė išimtis – tradiciniai krikščionys, kurių atžvilgiu užfiksuota nežymi teigiama, tačiau statistiškai labai reikšminga koreliacija.

Tyrimo metu neužfiksuota statistiškai reikšmingo skirtumo tarp vyrų ir moterų palankumo įvairių religijų grupėms apibendrintųjų rodiklių.

Įdomus yra tautybės aspektas, nes daugelio tyrėjų pastebėjimu Lietuvos gyventojų religinė priklausomybė glaudžiai susijusi su jų tautybe. Įdomu tai, kad nors ir fiksuota akivaizdi tautybės įtaka palankumo įvairioms religijoms rodiklių pasiskirstymui, statistiškai reikšmingų sąsajų tarp tautinės savigarbos ir polinkio diskriminuoti ar proteguoti kurias nors religijas beveik nepastebėta. Vienintelė išimtis – labai menka, nors ir statistiškai reikšminga koreliacija tarp tautybės branginimo ir didesnio palankumo tradiciniams krikščionims.

Išsilavinimo aspektu išryškėjo akivaizdi tendencija, kad respondentai, kurių tėvų ir jų pačių išsilavinimas aukštesnis, įvairių religinių grupių pilietines teises vertino palankiau. Išimtis

– požiūrio į satanistus atvejis, neatskleidęs jokių statistiškai reikšmingų sąsajų tarp požiūrio palankumo ir išsilavinimo.

Užfiksuota teigiama nelabai stipri, tačiau statistiškai reikšminga koreliacija tarp respondentų nurodytų vienam šeimos nariui tenkančių pajamų ir požiūrio į religinių grupių teises palankumo. Išimtis – nulinė koreliacija satanistų atžvilgiu ir labai silpna bei nereikšminga neigiama koreliacija tradicinių krikščionių atžvilgiu. Įdomu tai, kad šių sąsajų iš viso nepastebėta su subjektyviai apibūdintu gerbūviu, tai yra, respondentų nurodytu savo materialinės būklės įvertinimu, kaip “gyvenam vargingai”, “pasiturinčiai bet be prabangos”, “gyvenam turtingai”.

Teisė turėti savo puslapį internete

Pagal tyrimo metodiką tikėtasi, kad respondentams mažiausiai rūpės interneto erdvės turinys ir į įvairių religinių bendruomenių ir visuomenės grupių teisę turėti savo puslapius internete jie žvelgs palankiausiai. Atskleistos Lietuvos gyventojų nuostatos gali ir nustebinti (3 lentelė).

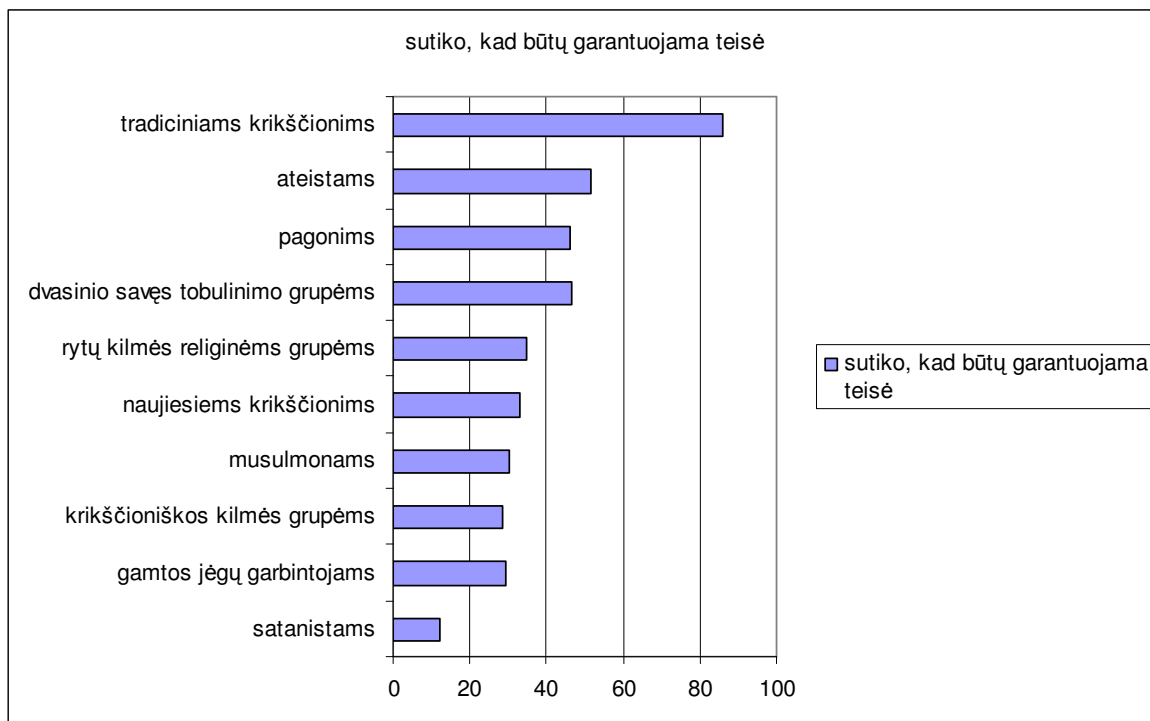
3 lentelė. Ar, Jūsų nuomone, šioms religinėms bendruomenėms ar visuomenės grupėms turėtų būti garantuojama teisė turėti savo puslapį internete?

1. Visiškai nesutinku
2. Nesutinku
3. Abejoju
4. Sutinku
5. Visiškai sutinku

		1	2	3	4	5	Iš viso
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N	79	175	225	426	87	992
	%	8,0%	17,6%	22,7%	42,9%	8,8%	100,0%
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N	81	186	265	392	67	991
	%	8,2%	18,8%	26,7%	39,6%	6,8%	100,0%
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N	141	298	264	257	33	993
	%	14,2%	30,0%	26,6%	25,9%	3,3%	100,0%
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N	151	312	244	249	36	992
	%	15,2%	31,5%	24,6%	25,1%	3,6%	100,0%
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N	149	297	248	261	38	993
	%	15,0%	29,9%	25,0%	26,3%	3,8%	100,0%
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N	106	281	277	282	44	990
	%	10,7%	28,4%	28,0%	28,5%	4,4%	100,0%
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N	81	196	258	392	65	992
	%	8,2%	19,8%	26,0%	39,5%	6,6%	100,0%
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N	118	263	263	302	44	990
	%	11,9%	26,6%	26,6%	30,5%	4,4%	100,0%
Satanistai	N	400	296	173	94	25	988
	%	40,5%	30,0%	17,5%	9,5%	2,5%	100,0%
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N	14	38	86	494	358	990
	%	1,4%	3,8%	8,7%	49,9%	36,2%	100,0%

	N	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N=992	3.27	1.10
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N=991	3.18	1.07
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N=993	2.74	1.09
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, □uistai ir kt.)	N=992	2.70	1.11
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N=993	2.74	1.12
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N=990	2.88	1.08
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N=992	3.17	1.07
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N=990	2.89	1.10
Satanistai	N=988	2.04	1.09
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N=990	4.16	.84

Redukuojant gautus duomenis galima atskirti respondentų, kurie sutiko ir visiškai sutiko su šių religinių bendruomenių bei visuomeninių grupių atstovams garantuojama teise turėti savo puslapius internete nuo tų, kurie nesutiko ar suabejojo galimybe minėtoms grupėms tokią teisę garantuoti, tada gautus atsakymus galima vaizdžiau pateikti grafiškai (4 pav.)

4 diagrama. Kiek respondentų sutiko, kad turėtų būti garantuojama teisė turėti savo puslapius internete, %

Iš gautų duomenų akivaizdu, kad palankiausiai vertinama tradicinių krikščionių teisė turėti internetinius puslapius (86,1%), antroje vietoje ateistai (51,7%), kiek mažiau palankus respondentų požiūris užfiksuotas dvasinio savęs tobulinimo grupių (46,4%) ir pagonių (46,1%) atžvilgiu, toliau rikiuojasi rytų kilmės religinės grupės (34,9%), naujieji krikščionys (32,9%),

musulmonai (30,1%), gamtos jėgų garbintojai (29,2%), krikščioniškos kilmės grupės (28,7%) ir satanistai (12,0%).

Aiškinantis, kas būdinga vienaip ar kitaip savo požiūrį į tradicinių krikščionių teisę turėti puslapius internete išreiškusiems respondentams, gauti tokie rezultatai:

4 lentelė. Ar turėtų būti garantuojama teisė turėti savo puslapį internete?

1. Visiškai nesutinku
2. Nesutinku
3. Abejoju
4. Sutinku
5. Visiškai sutinku

			1	2	3	4	5	Iš viso
Visi		N	14	38	86	494	358	990
		%	1,4%	3,8%	8,7%	49,9%	36,2%	100,0%
Lytis	Vyras	N	5	20	40	191	156	412
		%	1,2%	4,9%	9,7%	46,4%	37,9%	100,0%
	Moterys	N	9	18	46	303	202	578
		%	1,6%	3,1%	8,0%	52,4%	34,9%	100,0%
Amžius	iki 20 metų	N	4	2	2	24	20	52
		%	7,7%	3,8%	3,8%	46,2%	38,5%	100,0%
	21-30 metų	N	3	6	8	71	44	132
		%	2,3%	4,5%	6,1%	53,8%	33,3%	100,0%
	31-40 metų	N	3	5	14	66	49	137
		%	2,2%	3,6%	10,2%	48,2%	35,8%	100,0%
	41-50 metų	N	1	7	20	91	63	182
		%	,5%	3,8%	11,0%	50,0%	34,6%	100,0%
	51-60 metų	N	2	8	8	97	64	179
		%	1,1%	4,5%	4,5%	54,2%	35,8%	100,0%
	61-70 metų	N	1	8	18	75	63	165
		%	,6%	4,8%	10,9%	45,5%	38,2%	100,0%
71 ir daugiau metų	N		2	16	70	55	143	
	%		1,4%	11,2%	49,0%	38,5%	100,0%	
Išsilavinimas	Nebaigtas vidurinis	N	5	9	33	103	78	228
		%	2,2%	3,9%	14,5%	45,2%	34,2%	100,0%
	Vidurinis	N	3	13	19	117	92	244
		%	1,2%	5,3%	7,8%	48,0%	37,7%	100,0%
	Profesinis	N		1	4	21	14	40
		%		2,5%	10,0%	52,5%	35,0%	100,0%
	Aukštesnysis	N	2	7	18	140	79	246
		%	,8%	2,8%	7,3%	56,9%	32,1%	100,0%
	Nebaigtas aukštasis	N		1	1	9	7	18
		%		5,6%	5,6%	50,0%	38,9%	100,0%
	Aukštasis	N	3	7	11	103	88	212
		%	1,4%	3,3%	5,2%	48,6%	41,5%	100,0%

			1	2	3	4	5	Iš viso
Tėvo išsilavinimas	Nebaigtas vidurinis	N	5	20	57	282	211	575
		%	,9%	3,5%	9,9%	49,0%	36,7%	100,0%
	Vidurinis	N	2	7	6	64	45	124
		%	1,6%	5,6%	4,8%	51,6%	36,3%	100,0%
	Profesinis	N	1	1	5	36	25	68
		%	1,5%	1,5%	7,4%	52,9%	36,8%	100,0%
	Aukštesnysis	N	3	4	6	46	32	91
		%	3,3%	4,4%	6,6%	50,5%	35,2%	100,0%
	Nebaigtas aukštasis	N			1	3	2	6
		%			16,7%	50,0%	33,3%	100,0%
	Aukštasis	N	2	1	3	35	35	76
		%	2,6%	1,3%	3,9%	46,1%	46,1%	100,0%
Motinos išsilavinimas	Nebaigtas vidurinis	N	4	19	48	282	214	567
		%	,7%	3,4%	8,5%	49,7%	37,7%	100,0%
	Vidurinis	N	1	7	8	74	47	137
		%	,7%	5,1%	5,8%	54,0%	34,3%	100,0%
	Profesinis	N	3		8	25	14	50
		%	6,0%		16,0%	50,0%	28,0%	100,0%
	Aukštesnysis	N	3	4	11	49	35	102
		%	2,9%	3,9%	10,8%	48,0%	34,3%	100,0%
	Nebaigtas aukštasis	N				6	5	11
		%				54,5%	45,5%	100,0%
	Aukštasis	N	3	3	3	37	35	81
		%	3,7%	3,7%	3,7%	45,7%	43,2%	100,0%
Šeimos materialinės padėties vertinimas	Gyvename turtingai	N			1		3	4
		%			25,0%		75,0%	100,0%
	Gyvename pasiturinčiai, bet be prabangos	N	6	13	21	167	112	319
		%	1,9%	4,1%	6,6%	52,4%	35,1%	100,0%
	Kasdieninėms išlaidoms užtenka, bet sunkiai	N	6	22	44	261	198	531
		%	1,1%	4,1%	8,3%	49,2%	37,3%	100,0%
	Gyvename vargingai	N	2	2	17	55	39	115
		%	1,7%	1,7%	14,8%	47,8%	33,9%	100,0%
	Kita	N		1	1	10	5	17
		%		5,9%	5,9%	58,8%	29,4%	100,0%
Pajamos šeimos nariui	iki 300 Lt	N	1	9	11	49	50	120
		%	,8%	7,5%	9,2%	40,8%	41,7%	100,0%
	301-400 Lt	N	3	8	8	49	36	104
		%	2,9%	7,7%	7,7%	47,1%	34,6%	100,0%
	401-500 Lt	N	1	6	16	103	65	191
		%	,5%	3,1%	8,4%	53,9%	34,0%	100,0%
	501-700 Lt	N	3	2	27	107	77	216
		%	1,4%	,9%	12,5%	49,5%	35,6%	100,0%
	701 Lt ir daugiau	N	6	9	14	137	102	268
		%	2,2%	3,4%	5,2%	51,1%	38,1%	100,0%

			1	2	3	4	5	Iš viso
Socialinė padėtis	Bedarbiai	N	1	5	4	28	10	48
		%	2,1%	10,4%	8,3%	58,3%	20,8%	100,0%
	Namų šeimininkės/motinstės atostogose	N	1	3	2	25	20	51
		%	2,0%	5,9%	3,9%	49,0%	39,2%	100,0%
	Pensininkai	N	1	10	35	164	118	328
		%	,3%	3,0%	10,7%	50,0%	36,0%	100,0%
	Moksleiviai, studentai	N	2		1	31	23	57
		%	3,5%		1,8%	54,4%	40,4%	100,0%
	Specialistai	N	1	4	9	59	52	125
		%	,8%	3,2%	7,2%	47,2%	41,6%	100,0%
Tarnautojai	N	2	1	8	60	41	112	
	%	1,8%	,9%	7,1%	53,6%	36,6%	100,0%	
Darbininkai	N	4	13	22	90	64	193	
	%	2,1%	6,7%	11,4%	46,6%	33,2%	100,0%	
Tautybė	Lietuviai	N	14	31	73	429	301	848
		%	1,7%	3,7%	8,6%	50,6%	35,5%	100,0%
	Rusai	N		1	7	31	22	61
		%		1,6%	11,5%	50,8%	36,1%	100,0%
	Lenkai	N		5	4	28	28	65
		%		7,7%	6,2%	43,1%	43,1%	100,0%
Gyvenamoji vieta	Vienkiemis	N			9	17	18	44
		%			20,5%	38,6%	40,9%	100,0%
	Kaimo gyvenvietė	N	5	7	22	112	68	214
		%	2,3%	3,3%	10,3%	52,3%	31,8%	100,0%
	Miestelis	N		7	8	39	22	76
		%		9,2%	10,5%	51,3%	28,9%	100,0%
Miestas	N	9	24	47	326	250	656	
	%	1,4%	3,7%	7,2%	49,7%	38,1%	100,0%	
Religinė bendruomenė	Nepriklauso jokiai	N	3	8	37	144	57	249
		%	1,2%	3,2%	14,9%	57,8%	22,9%	100,0%
	Evangelikų-liuteronų	N			2	8	8	18
		%			11,1%	44,4%	44,4%	100,0%
	Ortodoksų (stačiatikių, pravoslavų)	N		1	4	9	17	31
		%		3,2%	12,9%	29,0%	54,8%	100,0%
	Romos katalikų	N	11	29	40	322	270	672
		%	1,6%	4,3%	6,0%	47,9%	40,2%	100,0%
Sentikių	N			2	10	4	16	
	%			12,5%	62,5%	25,0%	100,0%	

Duomenys rodo, kad šiek tiek palankiau tradicinių krikščionių teisę į erdvę internete įvertino moterys nei vyrai, labiau išsilavinę nei mažiau (paprėštaravo ar suabejojo 9,9% respondentų su aukštuoju išsilavinimu, taėiau net 20,6% su nebaigtu viduriniu išsilavinimu).

Kadangi tirtas požiūris į įvairių religinių bendruomenių atstovų teises, ypaė svarbus tyrimo aspektas buvo paėių respondentų priklausymas ar nepriklausymas religinėms bendruomenėms. Įdomu tai, kad šiai teisei neprieštaravo nė vienas ortodoksas sentikis ar evangelikas-liuteronas, o suabejojo apie 11 – 12% iš jų. Tik vienas ortodoksas nurodė, kad nesutinka, taėiau nesutinkanėių ar abejojantėių ortodoksų santykinė dalis sudarė 16,1% visų

ortodoksų, Romos katalikų – 11,9%, o jokiai religinei bendruomenei nepriklausančių – 19,3% (iš jų tik 4,4% prieštaravo, o 14,9% abejojo). Taigi, nors ir užfiksuotas jokiai religinei bendruomenei nepriklausančių asmenų mažiau palankus požiūris į tradicinių krikščionių teisę turėti savo erdvę internete, skirtumas tarp tikinčiųjų ir netikinčiųjų (ar nepraktikuojančių jokios religijos) atsakymų nėra toks ryškus kaip buvo galima tikėtis, greičiau išryškėjo netikinčiųjų polinkis abejoti ar reikia garantuoti tokią teisę.

Tautybės požiūriu nepalankiausios nuostatos užfiksuotos lenkų tautybės respondentų atsakymuose – 7,7% jų tokiai teisei nepritarė, taip pat nepritarė 5,4% lietuvių ir tik 1,6% rusų tautybės apklaustųjų asmenų. Pastebėta, kad rusų tautybės respondentai buvo labiausiai linkę šia teise abejoti (11,5%).

Nepastebėta reikšmingesnio skirtumo tarp miesto ir kaimo vietovėse gyvenančių respondentų atsakymų palankumo, tačiau gan akivaizdūs dažnesni nepalankūs kai kurių socialinių grupių atstovų vertinimai, ypač bedarbių 20,4%, darbininkų 20,2%, pensininkų 14,0% – palyginimui tarnautojų 9,8%, o moksleivių bei studentų tik 5,3%.

Savita tendencija atsiskleidžia analizuojant įvairių amžiaus grupių respondentų atsakymų pasiskirstymą. Šiuo aspektu pastebėta, kad nepalankiai vertinti tradicinių krikščionių teisę turėti puslapius internete labiau yra linkę jaunesni ir vyresni apklausti asmenys, o iš jų jauniausieji dažniau rinkosi kategorišką „visiškai nesutinku“, tuo tarpu vyriausieji (virš 70 metų) buvo akivaizdžiai labiau linkę abejoti ir vengti kategoriško prieštaravimo.

Taip pat galima išvelgti, kad nepalankus požiūris į tradicinių krikščionių teises labiau būdingas mažesnes pajamas gaunantiems ir vargingiau gyvenantiems respondentams, taip pat žemesnis ir šių respondentų tėvo bei motinos išsilavinimas.

Visgi tradiciniai krikščionys sulaukė daugiausia palankių respondentų atsakymų ir būtų įdomu sugretinti požiūrio į juos ir į kitus, daug nepalankiau vertinamus religinius judėjimus, ypatumus. Vienas tokių religinių judėjimų – tai krikščioniškos kilmės grupės, atsidūrusios trečioje nuo galo pozicijoje ir mūsų tyrime lenkiančios tik satanistus ir musulmonus. Taigi, mūsų tyrimo kontekste būtent krikščioniškos kilmės naujuosius religinius judėjimus (NRJ) galėtume identifikuoti kaip grupes, kurių atžvilgiu bene pilniausiai pasireiškia mūsų visuomenės priešiškas naujoms religinėms grupėms, taip vadinamoms „sektoms“ arba „kultams“, o jų atžvilgiu užfiksuotų požiūrių ypatumai gali padėti geriau suvokti visuomenės negatyvaus nusistatymo prieš NRJ pamatus (5 lentelė).

5 lentelė. Ar turėtų būti garantuojama teisė turėti savo puslapį internete krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)?

(Ar turėtų būti garantuojama teisė turėti savo puslapį internete?)

1. Visiškai nesutinku
2. Nesutinku
3. Abejoju
4. Sutinku
5. Visiškai sutinku

			1	2	3	4	5	Iš viso
Visi		N	151	312	244	249	36	992
		%	15,2%	31,5%	24,6%	25,1%	3,6%	100,0%
Lytis	Vyrai	N	71	126	94	103	19	413
		%	17,2%	30,5%	22,8%	24,9%	4,6%	100,0%
	Moterys	N	80	186	150	146	17	579
		%	13,8%	32,1%	25,9%	25,2%	2,9%	100,0%
Amžius	iki 20 metų	N	5	10	12	21	4	52
		%	9,6%	19,2%	23,1%	40,4%	7,7%	100,0%
	21-30 metų	N	18	30	32	47	5	132
		%	13,6%	22,7%	24,2%	35,6%	3,8%	100,0%
	31-40 metų	N	14	37	37	42	7	137
		%	10,2%	27,0%	27,0%	30,7%	5,1%	100,0%
	41-50 metų	N	30	64	37	43	8	182
		%	16,5%	35,2%	20,3%	23,6%	4,4%	100,0%
	51-60 metų	N	30	58	37	51	4	180
		%	16,7%	32,2%	20,6%	28,3%	2,2%	100,0%
	61-70 metų	N	26	67	47	20	5	165
		%	15,8%	40,6%	28,5%	12,1%	3,0%	100,0%
	71 ir daugiau metų	N	28	46	42	25	3	144
		%	19,4%	31,9%	29,2%	17,4%	2,1%	100,0%
Išsilavinimas	Nebaigtas vidurinis	N	30	80	74	38	5	227
		%	13,2%	35,2%	32,6%	16,7%	2,2%	100,0%
	Vidurinis	N	49	74	58	53	12	246
		%	19,9%	30,1%	23,6%	21,5%	4,9%	100,0%
	Profesinis	N	1	9	14	15	1	40
		%	2,5%	22,5%	35,0%	37,5%	2,5%	100,0%
	Aukštesnysis	N	36	82	46	74	8	246
		%	14,6%	33,3%	18,7%	30,1%	3,3%	100,0%
	Nebaigtas aukštasis	N	1	6	4	6	1	18
		%	5,6%	33,3%	22,2%	33,3%	5,6%	100,0%
	Aukštasis	N	34	60	47	63	9	213
		%	16,0%	28,2%	22,1%	29,6%	4,2%	100,0%

			1	2	3	4	5	Iš viso
Tėvo išsilavinimas	Nebaigtas vidurinis	N	91	199	150	116	20	576
		%	15,8%	34,5%	26,0%	20,1%	3,5%	100,0%
	Vidurinis	N	16	27	34	44	4	125
		%	12,8%	21,6%	27,2%	35,2%	3,2%	100,0%
	Profesinis	N	10	19	14	23	2	68
		%	14,7%	27,9%	20,6%	33,8%	2,9%	100,0%
	Aukštesnysis	N	16	25	18	28	4	91
		%	17,6%	27,5%	19,8%	30,8%	4,4%	100,0%
	Nebaigtas aukštasis	N	1		2	2	1	6
		%	16,7%		33,3%	33,3%	16,7%	100,0%
	Aukštasis	N	12	22	15	23	4	76
		%	15,8%	28,9%	19,7%	30,3%	5,3%	100,0%
Motinos išsilavinimas	Nebaigtas vidurinis	N	96	198	142	114	19	569
		%	16,9%	34,8%	25,0%	20,0%	3,3%	100,0%
	Vidurinis	N	17	33	31	52	4	137
		%	12,4%	24,1%	22,6%	38,0%	2,9%	100,0%
	Profesinis	N	8	12	12	16	2	50
		%	16,0%	24,0%	24,0%	32,0%	4,0%	100,0%
	Aukštesnysis	N	12	32	25	31	2	102
		%	11,8%	31,4%	24,5%	30,4%	2,0%	100,0%
	Nebaigtas aukštasis	N	1	4	4	2		11
		%	9,1%	36,4%	36,4%	18,2%		100,0%
	Aukštasis	N	14	17	18	25	7	81
		%	17,3%	21,0%	22,2%	30,9%	8,6%	100,0%
Šeimos materialinės padėties vertinimas	Gyvename turtingai	N		2		1	1	4
		%		50,0%		25,0%	25,0%	100,0%
	Gyvename pasiturinčiai, bet be prabangos	N	45	101	76	90	6	318
		%	14,2%	31,8%	23,9%	28,3%	1,9%	100,0%
	Kasdieninėms išlaidoms užtenka, bet sunkiai	N	74	185	127	122	24	532
		%	13,9%	34,8%	23,9%	22,9%	4,5%	100,0%
	Gyvename vargingai	N	27	23	36	28	3	117
		%	23,1%	19,7%	30,8%	23,9%	2,6%	100,0%
	Kita	N	4	1	4	7	1	17
		%	23,5%	5,9%	23,5%	41,2%	5,9%	100,0%
Pajamos šeimos nariui	iki 300 Lt	N	18	40	26	30	7	121
		%	14,9%	33,1%	21,5%	24,8%	5,8%	100,0%
	301-400 Lt	N	16	33	25	27	3	104
		%	15,4%	31,7%	24,0%	26,0%	2,9%	100,0%
	401-500 Lt	N	22	63	52	47	7	191
		%	11,5%	33,0%	27,2%	24,6%	3,7%	100,0%
	501-700 Lt	N	39	75	59	38	6	217
		%	18,0%	34,6%	27,2%	17,5%	2,8%	100,0%
	701 Lt ir daugiau	N	45	74	56	82	11	268
		%	16,8%	27,6%	20,9%	30,6%	4,1%	100,0%

			1	2	3	4	5	Iš viso
Socialinė padėtis	Bedarbiai	N	3	16	14	14	1	48
		%	6,3%	33,3%	29,2%	29,2%	2,1%	100,0%
	Namų šeimininkės/motinstės atostogose	N	8	12	18	13		51
		%	15,7%	23,5%	35,3%	25,5%		100,0%
	Pensininkai	N	56	121	91	53	9	330
		%	17,0%	36,7%	27,6%	16,1%	2,7%	100,0%
	Moksleiviai, studentai	N	4	11	14	24	4	57
		%	7,0%	19,3%	24,6%	42,1%	7,0%	100,0%
	Specialistai	N	23	27	30	40	5	125
		%	18,4%	21,6%	24,0%	32,0%	4,0%	100,0%
	Tarnautojai	N	15	40	18	38	1	112
		%	13,4%	35,7%	16,1%	33,9%	,9%	100,0%
	Darbininkai	N	31	62	42	47	11	193
		%	16,1%	32,1%	21,8%	24,4%	5,7%	100,0%
Tautybė	Lietuviai	N	122	276	200	217	34	849
		%	14,4%	32,5%	23,6%	25,6%	4,0%	100,0%
	Rusai	N	10	17	17	17	1	62
		%	16,1%	27,4%	27,4%	27,4%	1,6%	100,0%
	Lenkai	N	16	15	22	12		65
		%	24,6%	23,1%	33,8%	18,5%		100,0%
Gyvenamoji vieta	Vienkiemis	N	5	10	17	7	5	44
		%	11,4%	22,7%	38,6%	15,9%	11,4%	100,0%
	Kaimo gyvenvietė	N	36	81	45	46	6	214
		%	16,8%	37,9%	21,0%	21,5%	2,8%	100,0%
	Miestelis	N	5	31	17	23		76
		%	6,6%	40,8%	22,4%	30,3%		100,0%
	Miestas	N	105	190	165	173	25	658
		%	16,0%	28,9%	25,1%	26,3%	3,8%	100,0%
Religinė bendruomenė	Nepriklauso jokiai	N	28	66	72	75	8	249
		%	11,2%	26,5%	28,9%	30,1%	3,2%	100,0%
	Evangelikų-liuteronų	N	6	6	1	4	1	18
		%	33,3%	33,3%	5,6%	22,2%	5,6%	100,0%
	Ortodoksų (stačiatikių, pravoslavų)	N	6	11	8	6		31
		%	19,4%	35,5%	25,8%	19,4%		100,0%
	Romos katalikų	N	105	226	158	159	26	674
		%	15,6%	33,5%	23,4%	23,6%	3,9%	100,0%
	Sentikių	N	5	2	4	5		16
		%	31,3%	12,5%	25,0%	31,3%		100,0%

Matome, kad priešingai nei tradicinių krikščionių atžvilgiu, vyrų požiūris į krikščioniškos kilmės religines grupes nežymiai palankesnis, tačiau ir radikalesnis nei moterų, kurios buvo pastebimai labiau linkusios šiuo klausimu abejoti. Amžiaus aspektu – jaunesni respondentai išreiškė pastebimai palankesnes nuostatas nei vyresni.

Šių asmenų teisei į internetinę erdvę pritarė 33,4% jokiai religinei bendruomenei nepriklausančių respondentų, 31,3% sentikių, 27,8% evangelikų liuteronų, 27,5% Romos katalikų ir tik 19,4% ortodoksų. Mažiausiai tolerantiški pasirodė lenkų tautybės respondentai

(tokią teisę pripažintų 18,5%), o lietuvių ir rusų tautybės respondentai – kiek mažiau nei trečdalis apklaustųjų.

Manytina, kad šie duomenys atskleidžia būdingas Lietuvos visuomenės nuostatas naujųjų religinių judėjimų atžvilgiu – tik mažiau nei trečdalis tyrimo respondentų ir, tikėtina, visos šalies visuomenės (nes tyrimas reprezentatyvus) yra linkę pripažinti NRJ narių teisę turėti puslapius internete ir naudotis kai kuriomis kitomis pilietinėmis teisėmis. Kaip rodo žemiau pateikti tyrimo duomenys, krikščioniškos kilmės NRJ nariams respondentų pripažintos teisės pasiskirstė taip:

- teisę turėti savo leidinius (taip pat ir viešosiose bibliotekose) pripažino 33,5% respondentų (tai beveik 5% daugiau nei internete, vadinasi interneto erdvė laikyta svarbesne ir labiau saugotina nei, pvz., knygynų lentynos ar viešosios bibliotekos!);

- viešai skelbti savo pažiūras (per spaudą, radiją, televiziją) – 24,0%;

- rengti viešas eisenas ir dalinti savo literatūrą viešose vietose – 17,5%;

- dirbti pedagoginį darbą (dirbti mokytojais) – vos 16,5%;

- dirbti nekvalifikuotą darbą – net 82,3% (bet tai reiškia, kad likę 17,7% abejoja ar prieštarauja šių grupių narių teisei net į nekvalifikuotą darbą);

- užimti vadovaujančias pareigas privačiame versle – 53,7%;

- užimti svarbias pareigas valstybės tarnyboje, būti Seimo nariais – 20,6%;

- įsivaikinti beglobius vaikus – 25,7%.

Pagal „mažiausiai mėgstamų grupių“ metodiką, teisės dirbti pedagoginį darbą klausimas yra pats jautriausias ir iššaukia pačias neigiamas respondentų reakcijas. Kaip matome iš atsakymų pasiskirstymo, mūsų tyrime šis dėsningumas pasitvirtino. O laikydamiesi metodologinės prielaidos, kad respondentų suabejojimas ar atsisakymas pripažinti tam tikrų grupių nariams vieną ar kelias iš pagrindinių pilietinių teisių gali būti laikoma pasirengimo diskriminuoti požymiu, galima konstatuoti, kad ryškus polinkis į tokią diskriminaciją religiniu pagrindu užfiksuotas 65% - 80% visų respondentų atsakymų. Tai ypatingai išryškėja įsigilinus į atsakymų, susijusių su požiūriu į 4 NRJ grupes (šiam tyrime tai sąlyginai suklasifikuotos „rytų kilmės religinės grupės“, „naujieji krikščionys“, „gamtos jėgų garbintojai“ bei „krikščioniškos kilmės grupės“) ir musulmonus, procentinius pasiskirstymus.

6 lentelė

Ar, Jūsų nuomone, šioms religinėms bendruomenėms ar visuomenės grupėms turėtų būti garantuojama teisė turėti savo leidinius (taip pat ir viešosiose bibliotekose)?

1. Visiškai nesutinku
2. Nesutinku
3. Abejoju
4. Sutinku
5. Visiškai sutinku

		1	2	3	4	5	Iš viso
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N %	72 7,2%	137 13,8%	230 23,1%	463 46,6%	92 9,3%	994 100,0%
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N %	81 8,1%	161 16,2%	256 25,8%	421 42,4%	75 7,5%	994 100,0%
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N %	125 12,6%	255 25,7%	270 27,2%	303 30,5%	41 4,1%	994 100,0%
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N %	138 13,9%	276 27,8%	247 24,8%	287 28,9%	46 4,6%	994 100,0%
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N %	134 13,5%	267 26,9%	239 24,1%	310 31,3%	42 4,2%	992 100,0%
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N %	99 10,0%	255 25,7%	260 26,2%	332 33,4%	48 4,8%	994 100,0%
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N %	74 7,5%	168 16,9%	259 26,1%	427 43,0%	65 6,5%	993 100,0%
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N %	108 10,9%	233 23,5%	246 24,8%	353 35,5%	53 5,3%	993 100,0%
Satanistai	N %	362 36,5%	292 29,4%	174 17,5%	138 13,9%	26 2,6%	992 100,0%
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N %	13 1,3%	23 2,3%	84 8,5%	526 52,9%	348 35,0%	994 100,0%

	N	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N=994	3.37	1.06
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N=994	3.25	1.07
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N=994	2.88	1.10
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N=994	2.83	1.13
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N=992	2.86	1.13
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N=994	2.97	1.09
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N=993	3.24	1.05
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N=993	3.01	1.11
Satanistai	N=992	2.17	1.14
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N=994	4.18	.78

7 lentelė.

Ar, Jūsų nuomone, šioms religinėms bendruomenėms ar visuomenės grupėms turėtų būti garantuojama teisė viešai skelbti savo pažiūras (per spaudą, radiją, televiziją)?

1. Visiškai nesutinku
2. Nesutinku
3. Abejoju
4. Sutinku
5. Visiškai sutinku

		1	2	3	4	5	Iš viso
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N %	76 7,7%	219 22,1%	257 25,9%	375 37,8%	66 6,6%	993 100,0%
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N %	91 9,2%	240 24,2%	290 29,2%	322 32,4%	50 5,0%	993 100,0%
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N %	125 12,6%	323 32,5%	291 29,2%	235 23,6%	21 2,1%	995 100,0%
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N %	145 14,6%	346 34,8%	264 26,6%	211 21,2%	28 2,8%	994 100,0%
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N %	147 14,8%	348 35,0%	254 25,5%	218 21,9%	28 2,8%	995 100,0%
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N %	115 11,6%	326 32,8%	287 28,9%	237 23,8%	29 2,9%	994 100,0%
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N %	86 8,7%	238 23,9%	275 27,7%	354 35,6%	41 4,1%	994 100,0%
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N %	123 12,4%	308 31,0%	276 27,8%	251 25,3%	35 3,5%	993 100,0%
Satanistai	N %	384 38,7%	337 33,9%	168 16,9%	90 9,1%	14 1,4%	993 100,0%
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N %	11 1,1%	61 6,2%	92 9,3%	502 50,7%	325 32,8%	991 100,0%

	N	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N=993	3.14	1.07
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N=993	3.00	1.07
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N=995	2.70	1.03
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N=994	2.63	1.06
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N=995	2.63	1.07
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N=994	2.74	1.04
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N=994	3.03	1.05
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N=993	2.77	1.07
Satanistai	N=993	2.01	1.02
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N=991	4.08	.87

8 lentelė

Ar, Jūsų nuomone, šių religinių bendruomenių ar visuomenės grupių nariams turėtų būti garantuojama teisė dirbti mokytojais?

1. Visiškai nesutinku
2. Nesutinku
3. Abejoju
4. Sutinku
5. Visiškai sutinku

		1	2	3	4	5	Iš viso
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N %	113 11,4%	209 21,0%	215 21,6%	380 38,2%	77 7,7%	994 100,0%
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N %	131 13,2%	242 24,4%	278 28,1%	296 29,9%	44 4,4%	991 100,0%
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N %	181 18,2%	362 36,4%	274 27,5%	166 16,7%	12 1,2%	995 100,0%
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N %	190 19,1%	377 37,9%	264 26,5%	146 14,7%	18 1,8%	995 100,0%
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N %	211 21,2%	372 37,4%	246 24,7%	148 14,9%	18 1,8%	995 100,0%
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N %	156 15,7%	358 36,1%	277 27,9%	184 18,5%	18 1,8%	993 100,0%
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N %	119 12,0%	253 25,5%	266 26,8%	314 31,6%	42 4,2%	994 100,0%
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N %	169 17,1%	342 34,5%	269 27,2%	187 18,9%	23 2,3%	990 100,0%
Satanistai	N %	439 44,1%	347 34,9%	150 15,1%	49 4,9%	10 1,0%	995 100,0%
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N %	13 1,3%	47 4,7%	64 6,4%	512 51,5%	358 36,0%	994 100,0%

	N	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N=994	3.10	1.16
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N=991	2.88	1.11
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N=995	2.46	1.01
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N=995	2.42	1.01
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N=995	2.39	1.03
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N=993	2.55	1.02
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N=994	2.91	1.10
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N=990	2.55	1.05
Satanistai	N=995	1.84	.92
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N=994	4.16	.84

9 lentelė

Ar, Jūsų nuomone, šioms religinėms bendruomenėms ar visuomenės grupėms/ asmenims turėtų būti garantuojama teisė rengti viešas eisenas ir dalinti savo literatūrą viešose vietose?

1. Visiškai nesutinku
2. Nesutinku
3. Abejoju
4. Sutinku
5. Visiškai sutinku

		1	2	3	4	5	Iš viso
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N	146	309	243	238	59	995
	%	14,7%	31,1%	24,4%	23,9%	5,9%	100,0%
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N	156	332	241	230	36	995
	%	15,7%	33,4%	24,2%	23,1%	3,6%	100,0%
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N	188	380	240	169	18	995
	%	18,9%	38,2%	24,1%	17,0%	1,8%	100,0%
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N	198	393	230	151	23	995
	%	19,9%	39,5%	23,1%	15,2%	2,3%	100,0%
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N	212	400	212	151	21	996
	%	21,3%	40,2%	21,3%	15,2%	2,1%	100,0%
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N	185	376	235	177	23	996
	%	18,6%	37,8%	23,6%	17,8%	2,3%	100,0%
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N	155	321	247	234	38	995
	%	15,6%	32,3%	24,8%	23,5%	3,8%	100,0%
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N	178	374	235	182	27	996
	%	17,9%	37,6%	23,6%	18,3%	2,7%	100,0%
Satanistai	N	404	373	151	56	13	997
	%	40,5%	37,4%	15,1%	5,6%	1,3%	100,0%
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N	62	154	153	364	261	994
	%	6,2%	15,5%	15,4%	36,6%	26,3%	100,0%

	N	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N=995	2.75	1.15
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N=995	2.66	1.10
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N=995	2.45	1.04
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N=995	2.41	1.04
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N=996	2.37	1.04
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N=996	2.47	1.06
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N=995	2.68	1.11
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N=996	2.50	1.07
Satanistai	N=997	1.90	.94
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N=994	3.61	1.20

10 lentelė

Ar, Jūsų nuomone, šių religinių bendruomenių ar visuomenės grupių nariams turėtų būti garantuojama teisė dirbti nekvalifikuotą darbą?

1. Visiškai nesutinku
2. Nesutinku
3. Abejoju
4. Sutinku
5. Visiškai sutinku

		1	2	3	4	5	Iš viso
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N	22	34	89	599	248	992
	%	2,2%	3,4%	9,0%	60,4%	25,0%	100,0%
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N	22	34	102	591	244	993
	%	2,2%	3,4%	10,3%	59,5%	24,6%	100,0%
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N	25	47	110	577	234	993
	%	2,5%	4,7%	11,1%	58,1%	23,6%	100,0%
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N	26	47	103	580	237	993
	%	2,6%	4,7%	10,4%	58,4%	23,9%	100,0%
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N	29	48	101	581	234	993
	%	2,9%	4,8%	10,2%	58,5%	23,6%	100,0%
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N	26	41	109	581	236	993
	%	2,6%	4,1%	11,0%	58,5%	23,8%	100,0%
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N	25	36	103	591	237	992
	%	2,5%	3,6%	10,4%	59,6%	23,9%	100,0%
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N	26	43	113	578	231	991
	%	2,6%	4,3%	11,4%	58,3%	23,3%	100,0%
Satanistai	N	58	76	110	534	215	993
	%	5,8%	7,7%	11,1%	53,8%	21,7%	100,0%
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N	9	19	59	570	335	992
	%	,9%	1,9%	5,9%	57,5%	33,8%	100,0%

	N	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N=992	4.03	.82
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N=993	4.01	.83
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N=993	3.95	.87
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N=993	3.96	.88
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N=993	3.95	.89
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N=993	3.97	.86
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N=992	3.99	.85
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N=991	3.95	.87
Satanistai	N=993	3.78	1.05
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N=992	4.21	.71

11 lentelė

Ar, Jūsų nuomone, šių religinių bendruomenių ar visuomenės grupių nariams turėtų būti garantuojama teisė užimti vadovaujančias pareigas privačiame versle?

1. Visiškai nesutinku
2. Nesutinku
3. Abejoju
4. Sutinku
5. Visiškai sutinku

		1	2	3	4	5	Iš viso
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N	55	65	165	550	161	996
	%	5,5%	6,5%	16,6%	55,2%	16,2%	100,0%
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N	59	82	227	502	126	996
	%	5,9%	8,2%	22,8%	50,4%	12,7%	100,0%
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N	86	123	245	436	106	996
	%	8,6%	12,3%	24,6%	43,8%	10,6%	100,0%
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N	84	122	255	431	104	996
	%	8,4%	12,2%	25,6%	43,3%	10,4%	100,0%
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N	92	145	241	413	105	996
	%	9,2%	14,6%	24,2%	41,5%	10,5%	100,0%
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N	70	110	262	442	111	995
	%	7,0%	11,1%	26,3%	44,4%	11,2%	100,0%
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N	59	84	213	508	131	995
	%	5,9%	8,4%	21,4%	51,1%	13,2%	100,0%
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N	78	121	253	434	109	995
	%	7,8%	12,2%	25,4%	43,6%	11,0%	100,0%
Satanistai	N	212	194	203	305	81	995
	%	21,3%	19,5%	20,4%	30,7%	8,1%	100,0%
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N	11	24	78	544	335	992
	%	1,1%	2,4%	7,9%	54,8%	33,8%	100,0%

	N	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N=996	3.70	1.00
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N=996	3.56	1.01
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N=996	3.35	1.10
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N=996	3.35	1.09
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N=996	3.30	1.12
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N=995	3.42	1.05
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N=995	3.57	1.02
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N=995	3.38	1.08
Satanistai	N=995	2.85	1.29
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N=992	4.18	.76

12 lentelė

Ar, Jūsų nuomone, šių religinių bendruomenių ar visuomenės grupių nariams turėtų būti garantuojama teisė užimti svarbias pareigas valstybės tarnyboje, būti Seimo nariais?

1. Visiškai nesutinku
2. Nesutinku
3. Abejoju
4. Sutinku
5. Visiškai sutinku

		1	2	3	4	5	Iš viso
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N %	113 11,4%	205 20,6%	183 18,4%	396 39,9%	96 9,7%	993 100,0%
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N %	131 13,2%	259 26,0%	272 27,3%	279 28,0%	55 5,5%	996 100,0%
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N %	172 17,3%	353 35,4%	273 27,4%	171 17,2%	28 2,8%	997 100,0%
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N %	184 18,5%	351 35,2%	257 25,8%	175 17,6%	30 3,0%	997 100,0%
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N %	206 20,7%	384 38,6%	233 23,4%	144 14,5%	29 2,9%	996 100,0%
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N %	153 15,3%	334 33,5%	270 27,1%	200 20,1%	40 4,0%	997 100,0%
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N %	126 12,7%	260 26,1%	246 24,7%	306 30,8%	57 5,7%	995 100,0%
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N %	178 17,9%	325 32,6%	271 27,2%	187 18,8%	35 3,5%	996 100,0%
Satanistai	N %	395 39,7%	353 35,5%	163 16,4%	67 6,7%	17 1,7%	995 100,0%
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N %	24 2,4%	74 7,4%	78 7,8%	482 48,4%	338 33,9%	996 100,0%

	N	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N=993	3.16	1.19
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N=996	2.87	1.13
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N=997	2.53	1.05
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N=997	2.51	1.07
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N=996	2.40	1.06
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N=997	2.64	1.09
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N=995	2.91	1.14
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N=996	2.57	1.09
Satanistai	N=995	1.95	.99
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N=996	4.04	.96

13 lentelė

Ar, Jūsų nuomone, šių religinių bendruomenių ar visuomenės grupių nariams turėtų būti garantuojama teisė įsivaikinti beglobius vaikus?

1. Visiškai nesutinku
2. Nesutinku
3. Abejoju
4. Sutinku
5. Visiškai sutinku

		1	2	3	4	5	Iš viso
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N %	107 10,8%	149 15,0%	154 15,5%	453 45,6%	131 13,2%	994 100,0%
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N %	130 13,1%	208 20,9%	221 22,2%	357 35,9%	78 7,8%	994 100,0%
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N %	181 18,2%	294 29,5%	242 24,3%	233 23,4%	45 4,5%	995 100,0%
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N %	187 18,8%	308 31,0%	223 22,5%	225 22,7%	50 5,0%	993 100,0%
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N %	198 20,0%	309 31,1%	213 21,5%	217 21,9%	55 5,5%	992 100,0%
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N %	161 16,2%	264 26,6%	245 24,6%	266 26,8%	58 5,8%	994 100,0%
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N %	126 12,7%	200 20,1%	215 21,7%	368 37,1%	84 8,5%	993 100,0%
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N %	170 17,1%	271 27,3%	224 22,6%	266 26,8%	62 6,2%	993 100,0%
Satanistai	N %	443 44,5%	335 33,6%	124 12,4%	71 7,1%	23 2,3%	996 100,0%
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N %	28 2,8%	34 3,4%	58 5,8%	495 49,9%	377 38,0%	992 100,0%

	N	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Ateistams (netikintiems, laisvamaniams)	N=994	3.35	1.20
Dvasinio savęs tobulinimo grupės (Gyvenimo menas, Parapsichologijos akademija, Scientologijos bažnyčia, Transcendentinė meditacija ir kt.)	N=994	3.05	1.19
Gamtos jėgų garbintojams (okulto grupės, raganos, Anastazijos pasekėjai ir kt.)	N=995	2.67	1.15
Krikščioniškos kilmės grupėms (Jehovos liudytojai, mormonai, munistai ir kt.)	N=993	2.64	1.17
Musulmonams (sunitai, šiitai, vahabitai ir kt.)	N=992	2.62	1.19
Naujesiems krikščionims („Naujoji karta“, sekminininkai, „Tikėjimo Žodis“ ir kt.)	N=994	2.79	1.17
Pagonims („Romuva“, neopagonys ir kt.)	N=993	3.08	1.19
Rytų kilmės religinėms grupėms (budistai, Krišnos sąmonės garbintojai, Satja Sai Babos pasekėjai ir kt.)	N=993	2.78	1.19
Satanistai	N=996	1.89	1.03
Tradiciniams krikščionims (Romos katalikai, stačiatikiai, liuteronai ir kt.)	N=992	4.17	.90

2 DALIS

Diskriminacijos dėl religijos ir įsitikinimų kokybinio tyrimo aprašymas

Tyrimo eiga ir metodai.

Viena iš tyrimo apie diskriminaciją dėl religijos ir įsitikinimų dalių buvo kokybinis tyrimas, kurio metu buvo taikytas pusiau struktūruoto interviu metodas. Šis metodas buvo pasirinktas siekiant atskleisti subjektyvias diskriminuojamų žmonių patirtis apie diskriminacijos situacijas, jos priežastis ir pasekmes. Tyrimas vyko 2007 m. birželio – rugpjūčio mėnesiais Vilniuje ir Kaune. Tyrimo metu buvo apklausta septyniolika informantų, kurie buvo atrinkti taikant tikslinės atrankos, kai apie atliekamą tyrimą buvo informuotos įvairios religinės bendruomenės, kurios rekomendavo asmenis, norinčius dalyvauti tyrime bei „sniego gniūžtės“, kai tyrime dalyvavę informantai, rekomenduodavo naujus pašnekovus, metodus.

Tyrimo metu buvo užduodami septyni klausimai apie informanto religinę priklausomybę, patirtos religinės diskriminacijos faktą, jo priežastis, pasekmes bei patirtus išgyvenimus dėl jo.² Interviu dažniausiai trukdavo apie pusę valandos. Interviu vykdavo informantams patogiose vietose – namuose, darbovietėje ar mieste.

Pirmajame tyrimo etape buvo surinkta bei transkribuota medžiaga. Antrajame – atlikta tyrimo medžiagos analizė.

Visus kokybinio tyrimo informantus galima išskirti į du tipus pagal jų religinės bendruomenės situaciją visuomenėje – daugumos ir mažumų atstovai, kurie pasiskirstė atitinkamai – 3 ir 14.³ Trys tyrime dalyvavę asmenys, priklauso Romos Katalikų bažnyčiai, kuri yra vyraujanti religinė bendruomenė Lietuvos visuomenėje. Ir nors tyrimo pradžioje buvo nuspręsta kalbinti tik naujųjų religijų bei naujųjų religinių judėjimų, t.y. religinių mažumų atstovus, tačiau kai informantų paieškos tyrimo etape į tyrėjus kreipėsi ir daugumos atstovai, pasijutę diskriminuojami buvo apsispręsta įtraukti ir juos. Juolab, jog tuo metu jau buvo aiškūs preliminarūs kiekybinio tyrimo rezultatai, atskleidžiantys Lietuvos visuomenėje tendencijas apskritai diskriminuoti religingus žmones. Tad poros žmonių iš vyraujančios religinės bendruomenės interviu, tyrėjų nuomone, galėtų padėti atskleisti kaip jaučiasi diskriminuojamas asmuo, esantis tokioje, galima sakyti „dėkingoje“ situacijoje dėl savo religinės priklausomybės. Didžioji tyrimo dalis informantų buvo iš mažumų religinių bendruomenių, tokių kaip Krišnos Sąmonės organizacija, Bahajų organizacija, Visos Evangelijos bažnyčia „Tikėjimo žodis“, Scientologijos bažnyčia, Susivienijimo judėjimas, Ošo religinė bendruomenė, atstovai. Informantai atskleidė, kad pagrindinės situacijos, kuriose susidarydavo palankios sąlygos

² Pusiau struktūruoto interviu klausimus rasite ataskaitos priede Nr. 1.

³ Lentelę apie kokybinio tyrimo interviu, tyrėjus ir informantų duomenis rasite ataskaitos priede Nr. 2.

diskriminacijai dėl religijos bei įsitikinimų atsirasti kildavo darbovietėje, mokslo institucijoje ar žiniasklaidos srityje.

Tyrimo metu 8 informantų istorijos atskleidė jų patirtas diskriminacines situacijas darbovietėse – iš esamo arba potencialaus darbdavio pusės, buvo paminėtos statutinės organizacijos, veikiančios Vidaus reikalų sistemoje, taip pat Vilniaus bei kitų miestų savivaldybės bei švietimo įstaigos – vidurinės mokyklos. 2 atvejais diskriminuojančiaisiais tapo vieno iš Lietuvos universiteto fakulteto vadovybė, o vienu – vidurinės mokyklos vadovybė kai buvo diskriminuojama potenciali mokinė. 3 atvejais diskriminuojančiaisiais tapo aplinkiniai – draugai, artimieji ir pan. 5 atvejais – įvairios žiniasklaidos priemonės – televizija ir spauda.⁴

Tyrimo metu buvo atsisakyta pirminės idėjos – apklausti bent kelis diskriminuojančius asmenis, kurie kaip tikėtasi galėjo būti valstybės institucijų darbuotojai. Didžioji dauguma informantų teigė nepageidaujantys, kad tyrimo metu būtų apklausti juos diskriminavę asmenys. O keletu atvejų pabandžius susisiekti su informantų nurodytais asmenimis pastarieji atsisakė dalyvauti tyrime. Todėl manome, kad būtų tikslinga ateityje atlikti tyrimą įtraukiant šio tyrimo metu dažniausiai paminėtas valstybės institucijas bei įtraukiant naujas, kuriose galėtų potencialiai sudaryti prielaidas diskriminacijai atsirasti bei anketavimo metodu iširti jų darbuotojų nuostatas kitoki tikėjimą išpažįstančių ar tiesiog kitokią pasaulėžiūrą turinčių asmenų atžvilgiu.

Kokybinio tyrimo metu gautą medžiagą nuspręsta analizuoti trimis etapais, pirmiausia aptariant diskriminaciją bei jos tipus, vėliau diskriminacijos priežastis ir pasekmes.

Diskriminacija ir jos tipai

Sociologinėje literatūroje naudojama diskriminacijos sąvoka reiškia „neteisingą elgesį“, o rasių bei etninių santykių teorijų diskurse diskriminaciją tyrinėję sociologai ją apibrėžia kaip etnocentrizmo apraišką arba kitais žodžiais tariant, t.y. kultūrinis reiškinys, kai yra nemėgstamas kitoks. Tokia diskriminacijos interpretacija dera su stereotipų studijomis, kurios atskleidžia kaip santykiai tarp įvairių grupių yra įtakojami iš visuomenės kildinamų tikėjimų, kurias turi šios grupės viena apie kitą.[1] Kalbant apie religinių grupių tarpusavio santykius tradiciškai vyraujančiai religinei bendruomenei priklausantys asmenys yra linkę kitą tikėjimą išpažįstančius ir toje pačioje visuomenėje gyvenančius asmenis laikyti kitokiais, o iš teologinės ir istorinių sričių atėję vertinimai, vėliau virsta tam tikromis stereotipinėmis etiketėmis tokiomis kaip eretikai, sektantai ir pan. Tokie ir panašūs stereotipais virtę kitatikių vertinimai vėliau išeina toli už religinės bendruomenės ribų ir tampa įprastai vartojamomis sąvokomis bei motyvacijomis pasielgti vienaip ar kitaip šių individų atžvilgiu.

⁴ Informaciją apie informantų susiskirstymą pagal tyrimo metu naudotas tipologijas rasite ataskaitos priede Nr. 3.

2003 m. LR lygių galimybių įstatyme yra išskiriami keli diskriminacijos tipai, tai tiesioginė, netiesioginė diskriminacijos ir priekabiavimas, kurie buvo pasitelkti kokybinio tyrimo metu atliktų interviu analizei [2]

- *Tiesioginė diskriminacija*, t.y. elgesys su asmeniu, kai dėl jo amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų taikomos prastesnės sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui.
- *Netiesioginė diskriminacija*, t.y. veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant gali atsirasti, atsiranda ar galėtų atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas tam tikro amžiaus, tam tikros lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų asmenims.
- *Priekabiavimas*, t.y. nepageidaujamas elgesys (diskriminacija), kai dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų siekiama įžeisti arba įžeidžiamas asmens orumas ir siekiama sukurti arba sukuriama bauginanti, priešiška, žeminanti ar įžeidžianti aplinka.

Į tyrėjus kreipėsi moteris, kuri papasakojo kaip savo darbovietėje – vidurinėje mokykloje, su vadovybės žinia, iškabino kvietimus į krikščionišką stovyklą. Pasibaigus šiai stovyklai vienos mergaitės mama pasiskundė mokyklos direktorei, kad jos vaikui buvo „kažkas padaryta“ ir pažadėjo skųstis visur kur įmanoma, jei mokytoja liktų dirbti. Po šio įvykio direktorė paprašė mokytojos išeiti iš darbo. Tokia informantės istorija atskleidžia, kaip nedidelei religinei bendruomenei priklausanti mokytoja sulaukia neigiamos reakcijos savo darbovietėje tiek iš darbdavio, tiek iš mokinio tėvų ko pasėkoje yra atleidžiama iš darbo. Pasikeitus aplinkybėms, pavyzdžiui, jei būtų organizuota sporto stovykla tikėtina, kad mokyklos vadovybės būtų kitokia reakcija, net jei ir būtų kokių nors mokinių tėvų nusiskundimų. Tačiau religijos sritis ir mokytojos atvira veikla joje sukėlė pasipriešinimą ir galiausiai jai teko palikti darbovietę. Ši istorija galėtų būti tiesioginės diskriminacijos dėl religijos pavyzdys.

Apie tiesioginę diskriminaciją dėl religijos ir įsitikinimų tyrimo metu buvo užsiminta dešimties informantų pasakojimuose. Kai kuriuose jų buvo aptarta po kelis diskriminacijos atvejus tad apibendrinus galima teigti, kad informantai papasakojo apie dvidešimt įvairios diskriminacijos atvejų.

„Prieš 3 metų nusprendėme aplankyti mikrorajonų bibliotekas ir padovanoti po kelias knygas. Deja, iš 5 bibliotekų tik viena priėmė knygas. Kitose bibliotekininkės jas pavartė ir pasakė, kad iš sektų knygų nepriima. Paaiškinome, kad <...> tikėjimas yra nepriklausoma pasaulinė religija, o ne sekta. Tačiau tai nepagelbėjo ir jos atsisakė priimti knygas.“ (LG2).

„buvo pareikšta, kad į darbą mane priims jei neskelbsiu Evangelijos“ (LG3).

„Direktorė su pavaduotoja atėmė bibliotekininkės etatą dėlto, kad neverčiau budistinių pratybų meditacijai I-IV klasių mokiniams, nors ir aiškinau, kad tai labai pavojinga“ (LG3).

„...dirbau vienoje nedidelio miestelio mokykloje. Kaip paprastai kiekvieną vasarą mūsų bažnyčia organizuoja krikščioniškas vasaros stovyklas vaikams. Pagalvojau, kiek suteiktų džiaugsmo ir mano mokyklos vaikams tokia stovykla. Taigi, sudariau programą, vaikų tėvams anketas ir paprašiau mokyklos direktorės leidimo. Tėvai ir direktorė, susipažinę su stovyklos programa, mielai išleido savo vaikus.“ Vėliau viena mama dėl tariamo dukros pasikeitimo po stovyklos apskundė mokytoją direktori. „Atėjo pas direktorę ir sako: „Ką jinai padarė mano dukrai? Jeigu ji dar dirbs mokykloje, tai aš kreipsiuosi aukščiau, į Švietimą, į kur tiktai nori. Ir aš nueisiu, kad ji būtų pašalinta“. <...> „Bet vis dėlto buvau priversta parašyti pareiškimą, kad išeinu iš mokyklos savo noru. Direktorei neužteko drąsos apginti mane ir tiesą...“ (LG5).

Šie keli pavyzdžiai iliustruojantys tiesioginę diskriminaciją atskleidžia, kaip informantams teko susidurti su neteisingu elgesiu jų atžvilgiu ir tikėtina, kad tokioje pačioje situacijoje atsidūrę kitomis aplinkybėmis, kuriose nebūtų keliamas ar aptariamasis jų religijos ar įsitikinimų klausimas jie sulauktų kitokios reakcijos ir veiksmų iš aplinkinių. Tiesioginės diskriminacijos atvejais diskriminuojantysis žinojo apie diskriminuojamojo religiją ar įsitikinimus, kaip pavyzdžiui, LG 12 ir LG13 atvejais kai informantų įsitikinimai nesutapo su mokslo įstaigos fakulteto vadovybės, kuri kėlė klausimą dėl jų galimybių studijuoti dėl šių nesutapimų.

„Universitete kaip įstojau ir pasakiau, kad esu iš baptistų, o ten buvo katalikų teologijos fakultetas VDU, man labai gražiai pasiūlė pakeisti fakultetą ir pasakė, kad man čia bus labai sunku.“ (LG13)

„Būdavau kviečiamas kiekvieną semestrą aiškinti kas yra gotai, o jis teigdavo, kad gotai yra satanistai. Galiausiai kaip kažkokios jaunos „atseit gotukės“ išvartė kapines (buvo toks garsiai nuskambėjęs įvykis), daugelis gotų savo įstaigose patyrė spaudimą. Netgi buvo parašytas raštas į policiją, į seimą kas yra gotika ir atsiriboja. Mes turėjome rašyti arkivyskupui laišką, nes dekanas grasino, kad jei jau mes tokie satanistai, tai negausime diplomų. Dėl aprangos kabinėdavosi, netgi nemaloniai..... Replikos iš to pačio dekanato būdavo.“ (LG12)

Apie savo religiją informantas LG14 turėjo kalbėti su potencialiu darbdaviu, iš kurio sulaukė užuominų, kad tai bus apsvarstyta priimant sprendimą dėl jo įdarbinimo.

„Kalbant dėl darbo į valstybės tarnybą vienoje teisėsaugos įstaigoje, buvo paklausta, ar aš nepriklausau jokiai „sektai“. Man pasiteiravus, ar mano priklausymas Kvan Um bendruomenei turi reikšmės, į ką su grėsmingu daugiareikšmingumu ir grasinama intonacija buvo atsakyta „pažiūrėsime, patikrinsime...“ (LG14)

Vienas informantas papasakojo istoriją, kuri atsitiko jo darbovietėje. Informantas anksčiau priklausė vienam naujam religiniam judėjimui, apie šį jo gyvenimo faktą buvo žinoma darbovietėje. Informantas buvo paaukštintas pareigose, o vėliau įvykus įstaigos reorganizacijai jo pareigos buvo pažemintos, argumentuojant, kad naujo darinio vadovui reikalingos kitokios kompetencijos. Po kurio laiko informantas iš trečiųjų asmenų sužinojo, kad jo įstaigos vadovas kalba apie jį kaip apie sektantą. Ir nors informantas neturi aiškių įrodymų, kad jo tikėjimas galėjo būti priežastis dėl ko jam po įstaigos reorganizacijos nebuvo pasiūlytos tos pačios pareigos,

tačiau esant kitoms aplinkybėms, tikėtina, kad jam būtų buvę pasiūlytos tos pačios pareigos. Šis atvejis atskleidžia netiesioginės diskriminacijos faktą, kuomet remiantis įstaigos reorganizacija, t.y. atrodytų neutrali sąlyga ar praktika, kurią įgyvendinant atsirado faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas – informanto atveju galimybė išlikti tose pačiose pareigose.

„Buvo, sakykime, tokios situacijos, kur, na, buvo bent jau jausmas kažkoks, ar bent jau įtarimas, kad vienas ar kitas sprendimas yra, sakykime, mano pareigų, yra priimamas atsižvelgiant į mano, sakykim, buvusią religinę priklausomybę, ar kas nors galvoja, kad aš dabar esu „Tikėjimo žodyje“. <...> Dabar ne per seniausiai aš ėjau tam tikras vadovaujančias pareigas, ir buvo atlikta tam tikra įstaigos reorganizacija, pagal neseniai įsigaliojusį įstatymą, ir ta proga aš, man tebuvo pasiūlytos žemesnės pareigos, negu turiu dabar. Na, motyvacija buvo tokia, kad tiesiog, performavus tą skyrių, kuriame aš dirbau, jam reikia kitokio išsilavinimo vadovo. Dabar vėliau, aš, na dar, sakykim, prieš įvykstant tai reorganizacijai, aš sužinojau, kad tos įstaigos, kurioje aš dirbu, vadovas, apie mane kalba netgi beveik nepažįstamiems žmonėms, kad aš esu prijauciantis rytų religijoms, ir kaip ir esu Tikėjimo žodžio narys. Na, man sunku labai pasakyti, ar, sakykime, tas pareigų pažeminimas susijęs su tuo, ką vadovas apie mane mano, bet labai gali būti. Ir jausmas toks lyg ir yra.“ (LG8)

Tyrimo metu informantai papasakojo apie penkis netiesioginės diskriminacijos atvejus. Informantų pasakojimai atskleidžia netiesioginės diskriminacijos atvejus kuomet dėl jų religinės priklausomybės jiems būdavo sudaromos dirbtinės kliūtys veikti neva remiantis kažkokiomis teisės normomis ar galiojančiomis praktikomis. Pavyzdžiui, gauti leidimą viešam renginiui kaip LG6 atveju:

„Savivaldybė iš tikrųjų lygtai kaip ir, lyg ir kažko neigiamo nėra, tačiau yra kažkokia neaiški baimė iš jų pusės. Kiekvienas bijo už savo darbo vietą, ir kaip visi sako, vat kaip žmogus, kaip žmogus, aš tikrai su jumis, nu, bet vat suprantat, vat mano viršininkas, vat aš tai turiu parašyti ir savo vadovams pateikti, vat jau gal mes čia kaip nors kitaip pasakykim, gal mes parašykim, kad jūs ne Dianetikos centras, o čia jūs kas nors ten tiesiog entuziastai.“ (LG6).

„Na, o kai nusprendėm mes šitą dalyką pradėti, data pas mus buvo kažkur numatyta birželio pradžioje, tai tą palapinę Vilniuje mes pasistatėme tiktai liepos pabaigoje, ta prasme, teko labai smarkiai nukelti šitą vat atidarymo datą... Priežastis buvo ta, kad tai tiesiog buvo vilkinama, ta prasme buvo reikalingi įvairūs dokumentai, įvairūs įrodymai, konkrečiai paskaitos, tarkim ten, žodis žodinė, apie ką bus šnekama, ką iš tikrųjų kaip ir nerealų pateikti, nes tai vyksta diskusija, su žmonėmis, tai vyksta klausimai- atsakymai, ir panašiai.“ (LG6).

„Taip pat buvo siūloma kreiptis į Katalikų bažnyčią, gal būt jie savo patalpas mums suteiktų, kas iš tikrųjų, na, nelabai realu. Vat, ir kažkaip tai, beveik du mėnesius mes vaikščiojom į savivaldybę, taip vat kiekvieną dieną ėjom po įvairias instancijas, nešėm įvairius dokumentus, bendravom, pasakojom, ten rodėm visokius ten įrašus, tiesiog tai ką galima, bet to vat leidimo mes taip ir negavom. Tada jau jie tiesiog patys pasiūlė, kad jūs susiraskit kokį nors privatų asmenį, kuris galėtų jums panaudai išskirti savo žemės sklypą, ir kad mes ten galėtumėm vykdyti renginį, tada savivaldybė bus kaip ir ne prie ko.“ (LG6)

Kitais netiesioginės diskriminacijos atvejais informantams būdavo sudaromos įvairios kliūtys atvirai prisistatyti ir paminėti savo darbovietę žiniasklaidai pasakojant apie savo tikėjimą (LG2), užsiimti privačiu verslu (LG16) ir pan. Ir visais atvejais informantų neapleisdavo

jausmas, kad dėl visų susiklosčiusių aplinkybių kažkokiu būdu yra „kaltas“ jų tikėjimas, nors formaliai viskas atrodė nepriekaištingai.

„Ta prasme tikrintinas asmuo buvo meditacijos centras, bet jie konkrečiai susiejo mane su tuo, kad aš ten medituoju ir jie dar... tas tikrintinas asmuo esu aš ir atėjo čia į „Vivadens“. Konkrečiai jie sieja „Vivadens“ ir meditaciją ir tai tikrai aš matau dėl to, kad aš medituoju, dėl to jie čia atvyko tam mokestiniam patikrinimui. Taip. Tai jie tą patikrinimą padarė, nieko nerado ir išėjo.“ (LG16)

Jei tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos atvejais palyginus nesudėtinga vertinti vieną ar kitą atvejį ir jį priskirti vienam arba kitam diskriminacijos tipui, tai priekabiavimo sritis yra ypač subtili, nes čia lemia subjektyvūs diskriminuojamojo išgyvenimai kai diskriminacijos faktų yra įžeidžiamas jo orumas, sukuriama priešiška aplinka. Kiekvienam asmeniui susidariusi situacija ar tam tikras pasakymas gali atrodyti įžeidžiantys ar bauginantys, kitam gi tuo pat metu gali pasirodyti visai kitaip. Tyrimo metu informantai savo pasakojimuose atskleidė penkis priekabiavimo atvejus.

Į tyrėjus kreipėsi moteris, priklausanti vyraujančiai religinei bendruomenei ir papasakojo istoriją, kuri jai nutiko jos buvusioje darbovietėje. Moteris dirbo vienoje organizacijoje, kur dirbo pagal savo išsilavinimą – atlikdavo religinės situacijos analizę, kartą jos viršininkas pasakė, kad katalikas negali dirbti tokio darbo. Informantės nuomone tokiu būdu buvo įžeistas jos orumas, ji buvo diskriminuojama dėl savo tikėjimo, kuris niekaip nebuvo susijęs su jos atliekamu darbu, jo kokybe. Kadangi po tokio viršininko pasakymo niekas informantės gyvenime iš esmės nepasikeitė šį diskriminacijos faktą galima priskirti priekabiavimo tipui.

„Kadangi savo darbe aš turėjau galimybę dirbti su religinėmis bendruomenėmis ir panaudoti savo išsilavinimą darbe - nepaisant to, kad sprendimų tai aš jokių negalėjau priimti. Tiesiog tai buvo ne mano valioje, aš buvau eilinis darbuotojas ir tiek; vis dėlto man buvo vieną kartą pasakyta, kad katalikas čia negali dirbti. Ir aš tada irgi taip keistai pasijutau, sakiau, „ką jūs turite omenyje“? Man atsakė, kad „nu tai čia nesigilinkime“, gal išsigando, kad taip priešiška pasakė. Bet maždaug katalikas čia negali dirbti, nes tai kažkaip gali įtakoti priimamus sprendimus nepalankiai kitų bendruomenių atžvilgiu. Bet tai buvo visiškai nesąmonė, visiškai lygioj vietoj, tik aš džiaugiuosi, kad tai nebuvo sakoma aplinkui, bet buvo pasakyta man tiesiai.“ (LG9).

Kitų informantų pasakojimai atskleidžia susidariusias įtampas jų darbovietėse ir kitose vietose, kur sužinodavo apie jų religiją ir įsitikinimus. Priekabiavimo srities subtilios situacijos, kurias informantai apibūdindavo tokiais terminais kaip „panieka“, „provokacija“, „niekinimas“, „žeminimas“, „šmeižimas“ gali būti ir dažniausiai yra vertinamos paties diskriminuojamojo individualiai kaip LG4, LG3 ir LG 15 atvejais.

„Didžiausią religinę diskriminaciją patirdavau visur, kur dirbau dėl to, kad negerdavau (nepataikavau žmonių įpročiams), o dar ir dažnai paaiškindama, kad nenoriu skaudinti Jėzaus. Tada jau tapdavau tokia rakštimi kūne – žmonės pasijunta apkaltinti ir jau vien tavo buvimas kolektyve – tokio šventuolio sąžiningumas – tiesiog juos siutindavo.“(LG3).

„Į mane žiūri, ir seka, ir stebi. Na tai pasako: „iš Tikėjimo žodžio“. Bet su tokiu.. su panieka, su tokiu niekinimu.“ (LG4).

„Viename darbe tiesiog tyčiodavosi, netgi provokuodavo. Jie pradėdavo mane žeminančias ir provokuojančias diskusijas. Vienoje darbovietėje viršininkas drausdavo laikyti man ant stalo Bibliją. Dėl to teko kreiptis į aukštesnį viršininką, nes aiškiai matėsi, kad mano viršininkas nesupranta kas yra ta Biblija ir jos vertybių.“(LG15)

„Ta prasme, suprantat, kai iš vienos pusės visos tos laidos šmeižiančios ir visa kita, žmonėms nesusiveda, kaip yra iš tikrųjų. Ir aš realiai atvirai jiems sakau. Po tokių laidų būna jauti, kad tikrai darbe yra įtampa. Ta prasme, perskaitė laikraštį kokiam nors, o ten parašyta apie seksualines orgijas arba ten, kad tai sektantai, ten organus žmonių išiminėja, valgo ir panašiai.“ (LG16)

Informantė LG16 atskleidė priekabiavimo atvejus, kurių šaltiniu tapo žiniasklaida pastoviai eskaluojanti straipsnius ir reportažus apie jos religinę bendruomenę. Informantė, būdama šios bendruomenės nare išgyvena žiniasklaidos išpuolius prieš šią grupę ir susitapatina su ja. Analogiškai žiniasklaidos išpuolius išgyvena ir informantas LG7 teigiantis patyręs priekabiavimą dėl savo religinės priklausomybės visuomenėje vyraujančiai religinei bendruomenei. Abu aptartieji priekabiavimo atvejai atskleidžia panašius išgyvenimus patiriančius individus, esančius skirtingose religinės mažumos ir religinės daugumos situacijose atsidūrusius panašiomis aplinkybėmis kai yra puolama jų religinė bendruomenė.

Diskriminacijos priežastys

Analizuojant informantų aprašytas diskriminacijos priežastis dėmesį galima sutelkti į keletą labai skirtingų aspektų. Kiekvieną diskriminacijos atvejį sudaro bent du skirtingi veikėjai / veikėjų grupės – diskriminuojantysis(-ieji) ir diskriminuojamasis(-ieji). Visų pirma į situaciją galima bandyti pažvelgti iš abiejų pusių perspektyvos, pažiūrėti pro diskriminuojamojo arba diskriminuojančiojo akis. Antra, galime bandyti analizuoti mums prieinamus duomenis apie diskriminuojamojo elgesį ir bandyti iš elgesio spėti apie diskriminacijos priežastis. Pirmoji perspektyva mums prieinama tik iš dalies, nes duomenis turime tik apie diskriminuojamojo perspektyvą. Be to, diskriminuojantysis, pasakodamas apie tai, kodėl kita pusė diskriminavo, pateikia interpretaciją, atitinkančią jo religinio tikėjimo mokymą, kuri labai skiriasi nuo kitos konfesijos asmens perspektyvos, o taip pat ir nuo tyrėjo ieškomos interpretacijos socialinių mokslų perspektyvoje. Nors kartais informantai interpretuoja diskriminaciją šio tyrimo analizei tinkamoje perspektyvoje, taip būna anaiptol ne visada.

Iš to, kaip su manimi elgėsi, aš supratau, kad kai aš priklausau tokiam religiniam judėjimui, bendruomenei, tai praktiškai padaro mane - nežinau - jei aš būčiau bomžas, turbūt su manim elgtųsi pagarbiau teisme. (LG11)

Aš manau, kad žmonės taip daro, kai žmogus yra geresnis už juos arba turi geresnę širdį, tikėjimą, gal būt, ir pasiryžimą, ne dėl savęs o dėl kažko kito kažką padaryti. Nes žmonės priprato būti tokie kokie yra, paprasti ir viskas, o jei tu kažką naujo nori padaryti, reiškia tu imi sau iššūkį gyvenime, o žmonės taip nepripratę. (LG10)

Aukščiau pateikiamos citatos yra skirtingų to paties judėjimo narių interpretacijos patiriamos diskriminacijos priežasčių atžvilgiu. Matyti, kad informantė LG10 situaciją interpretuoja Susivienijimo judėjimo religinio mokymo šviesoje. Tokioje religinio pasaulėvaizdžio persmelktoje perspektyvoje negalėtume rasti bendrų dominančių diskriminacijos priežasčių analizei.

Todėl diskriminacijos priežasčių interpretacijai buvo pasitelkta informanto veiksnių (arba jo pateikiamų žinių apie savo tikėjimą aplinkai) analizė. Visuose interviu šie aspektai yra daugiau ar mažiau aiškiai pateikti. Diskriminacijos priežasčių analizei buvo pasitelkta tokia tipologija:

- **Neveikimas.** Šiai tipologijos kategorijai priskirtini asmenys, kurie, nedaro jokių sociokultūrinei aplinkai nepriimtinių veiksnių, o tiesiog duoda aplinkai žinoti apie kitoki savo tikėjimą.
- **Neprovokuojantis veikimas.** Šie informantai vienu ar kitu būdu savo tikėjimą išreiškia viešai, simboliškai ar per su tikėjimu susijusią veiklą, kuri iš principo nėra nepriimtina konkrečioje kultūrinėje aplinkoje (t.y., jie daro tai, ką yra įprasta daryti ir kitų, tradicinių tikėjimų asmenims toje sociokultūrinėje aplinkoje, ir kas paprastai nesukelia neigiamos reakcijos).
- **Provokuojantis veikimas.** Šie informantai daro tai, kas nėra įprasta toje sociokultūrinėje erdvėje, arba atlieka veiksmus, kurie nebūtinai susiję su tikėjimu, tačiau visuomet sulaukia neigiamos reakcijos.

Išanalizavus turimą medžiagą galima teigti, kad didžiąją dalį diskriminacijos atvejų sukėlė neveikimas (11), kiek mažesnę – neprovokuojantis veikimas (10), ir mažiausią – provokuojantis informantų veikimas (1).

Štai tipiškas diskriminacijos dėl neveikimo atvejis: informantės pavardę išgirdę mokyklos darbuotojai atsisakydavo toliau tęsti pokalbį apie galimą informantės LG10 priėmimą į mokyklą todėl, kad žiniasklaida buvo išplatinusi negatyviai nuspalvintą informaciją apie informantę. Vienoje televizijos laidoje apie informantę buvo teigta, kad ją įtraukė į „munistų sektą“, ir kad ji dabar greičiausiai yra išvežta iš Lietuvos ir kur nors dirba prostitute ar panašiai. Taigi, nors pačiai sektai buvo priskirtos kriminalinės savybės, informantė buvo pristatyta greičiau kaip auka, tad jos diskriminavimas iš švietimo įstaigų pusės aiškiai priskirtinas informanto neveikimo tipui.

Kitas gan tipiškas neveikimo atvejis – darbdavys spaudžia darbuotoją (Romos katalikę) išeiti iš darbo, kadangi ji nėra imli jo propaguojamoms religinėms Sai Babos mokymo idėjoms.

Diskriminacijos dėl neprovokuojančio veikimo atvejis: informantė bando organizuoti renginį, susijusį su jos tikėjimu – Scientologijos – ir įvairios socialinės veiklos propagavimu, tačiau susiduria su savivaldybės nenoru suteikti renginiui organizuoti plotą. Interesantė yra

siuntinėjama iš vienos įstaigos į kitą, jai duodami juokingi paaiškinimai, dėl ko renginiui vietos negalima duoti vienoje ar kitoje vietoje. Galiausiai, beveik mėnesiu vėliau, nei buvo numatyta, vieta renginiui pasiūloma susirasti savivaldybei nepriklausančiame žemės sklype.

Kitas diskriminacijos dėl neprovokuojančio veikimo atvejis: informantas pasidėdavo Bibliją ant stalo, dėl ko susilaukė bendradarbių patyčių ir vadovybės priekaištų.

Vienintelis aiškus provokuojančio veikimo atvejis: informantė atsisakė dalyvauti bendroje kolektyvo veikloje vadindama tai „pajokavimu“ ir bendradarbiams paaiškindama, kad ji negerianti „nes nenoriu skaudinti Jėzaus“:

Didžiausią religinę diskriminaciją patirdavau visur, kur dirbau dėl to, kad negerdavau (nepataikavau žmonių įpročiams), o dar ir dažnai paaiškindama, kad nenoriu skaudinti Jėzaus. Tada jau tapdavau tokia rakštimi kūne – žmonės pasijunta apkaltinti ir jau vien tavo buvimas kolektyve – tokio šventuolio sąžiningumas – tiesiog juos siutindavo. (LG3)

Matyti, kad informantė ir pati suprato provokacinį savo elgesį, ir jį rinkdavosi sąmoningai.

Apibendrinant galima pasakyti, kad informantų diskriminacijos atvejų, turimais duomenimis, iš esmės negalima suversti jų neįtakumui socialiniam kontekstui, kas dažnai pasitaiko konvertitų (naujai į tikėjimą atsivertusių) atveju. Daugelis informantų nėra neseniai įtikėję asmenys (Žr. priedą Nr. 2), o jų pasakojimai taip pat nerodo, kad jie, sąmoningai ar nesąmoningai, būtų elgęsi tokiu būdu, kuris iššauktų negatyvią reakciją nepriklausomai nuo asmens tikėjimo. Taigi, skirtingo elgesio su jais atvejai sietini būtent su informantų skirtingu traktavimu dėl jų įsitikinimų ar su įsitikinimais susijusia veikla.

Diskriminacijos pasekmės

Dėl patirto skirtingo traktavimo/diskriminacijos informantai patyrė įvairias pasekmes, kurios skirstytinos į tris kategorijas:

- **Emocinės pasekmės.** Tai nusivylimas, baimė, nesaugumo jausmas, liūdesys, nepilnavertiškumo jausmas dėl patirto skirtingo požiūrio ir diskriminacijos, tvyranti įtampa darbovietėje ar pan.
- **Pasekmės nereliginei veiklai.** Šiai kategorijai priskirtini įvairūs apribojimai, su kuriais diskriminacijos pasėkoje teko susidurti informantams, ir kurie savo esme susiję ne su jų išpažįstamos religijos propagavimu. Tai gali būti galimybės mokytis mokslo įstaigoje netekimas, darbo netekimas ar negalėjimas jo gauti ir pan.
- **Pasekmės religinei veiklai.** Čia priskirtinos įvairios pasekmės religinei informantų veiklai, tiek aplinkos uždėti, tiek ir pačių prisiimti apribojimai. Pvz., informantas, susidūręs su aplinkos priešišku, nusprendžia nebevystyti religinės organizacijos, kuriai priklauso, veiklos, nes bijo negatyvios aplinkos reakcijos suintensyvėjimo, galinčio turėti jam ar jo artimiesiems neigiamą poveikį. Čia priskirtini ir kiti, tiesiogiai su diskriminacija susiję religinės veiklos apribojimai.

Emocinės diskriminacijos pasekmės savo pasakojimuose minėjo 12 informantų, tačiau tikėtina, kad tokias pasekmes turėjo visi, patyrę diskriminaciją. Šiuo atveju negalime teigti, kad visi informantai aiškiai atskleidė visas aukščiau pateiktas diskriminacijos pasekmes (ši tipologija išvesta jau surinkus tyrimo duomenis), nes emocinės pasekmės dažnai būna tampriai susijusios su pasekmėmis veiklai. Pasekmės nereliginei veiklai nurodė 9 informantai, pasekmės religinei veiklai nurodė tik 1 informantas.

Atpasakodami emocines pasekmes informantai pasakodavo tiek apie bendrą nesaugumo visuomenėje jausmą, jausmą, kad tokio tikėjimo asmens žeminimas ir skaudinimas yra tarsi visuotinai priimtas ir įteisintas, tiek ir apie pasekmes, susijusias tik su konkrečiais diskriminacijos faktais. Pvz., informantas katalikas po televizijos laidos, šmeižiančios jo tikėjimą, pasakojo:

Bet ypatingai aš blogai jaučiausi kitą rytą, kai aš ... ėjau su abitu ... ir man nebuvo ten jokių užpuolimų, bet aš jaučiausi kaip apspjaudytas einu, ir mane gali akmenimis mėtyti, kad čia yra vat, va toks vat pojūtis ... Ir aš pasijutau kaip tikrai nepilnavertis žmogus šitoj visuomenėj. (LG7).

Kita informantė patyrė emocinį šoką supratusi, kad jos tikėjimas nėra toleruojamas, ir kad jo geriau niekaip neparodyti:

Na, tai buvo tiesiog mano kažkokio vidinio pasaulio supurtymas. Pamačiau, kad savo tikėjimo ir savo žinių nereikia taip labai visiems ... turi labai pasverti situaciją, kam ką kalbėti, buvau jauna, nepatyrusi, optimistė, idealistė, ir man atrodė, kad aš tikrai savo žiniomis ir savo gyvenimu kažką padarysiu gero, o pasirodo, kad viena iš tų priežasčių, dėl kurių buvau nepriimta, tai buvo mano tikėjimas. ir aš pajutau, kad tai yra todėl, ir kad dėl to nebuvo priimta kaip sava. (LG9).

Kai kurie informantai taip pat nurodė baimę tam tikrose situacijose atverti savo religinius įsitikinimus:

... jei eičiau tiesiai ir sakyčiau, kad esu iš „Tikėjimo žodžio“, dėl kažkokio projekto ar įsidarbinimo momento, jei atverčiau, iš karto būtų pasipriešinimas, atmetimas... (LG4).

Kita informantė analogiškai nurodė, kad po to, kai ją pašalino iš darbo dėl išaiškėjusių jos religinių įsitikinimų, ji darbo ieškoti net nebandė: „Po to aš supratau, kad man šansų nėra, ir aš nustojau kažką daryti ta linkme“ (LG10).

Pasekmės nereliginei veiklai labai įvairios: tai ir jau minėtas darbo netekimas, negalėjimas susirasti darbo (LG10), nepriėmimas į mokymo įstaigą (LG10), spaudimas išeiti iš darbo (LG17), spaudimas išeiti iš mokymo įstaigos (LG12) ir panašiai.

Tik viena informantė nurodė, kad nepalankus aplinkinių, žiniasklaidos, valdžios institucijų požiūris paveikė jos religinę veiklą. Ji ją apribojo siekdama apsaugoti savo artimuosius nuo negatyvių žiniasklaidos reakcijų. Informantė papasakojo apie vieną jų organizuotą akciją:

Ta prasme, tai netgi nebuvo afišuojamas mūsų centras, tai tiesiog buvo vat platinama informacija visuomenei. Tiesiog tai buvo pasekmės, kad buvo straipsnis Respublikoje, pirmam puslapyje Lietuvos ryte, kad tai buvo labai blogai. Na, žinoma, po tokių dalykų tada jau pradėdi mąstyti, ar tikrai man to reikia. Vistiek tai yra, na, didelis toks psichologinis spaudimas. (LG6)

Po šio ir panašių įvykių ji nusprendė šiek tiek apriboti savo religinę veiklą, ir tai motyvavo siekiu apsaugoti artimuosius:

Tiesiog tada tos vat vistiek, tai yra neigiamos emocijos, kurios yra sukeltos ne tik man, bet ir mano artimiesiems žmonėms, nu čia giminės, pažįstami, šiuo metu tiesiog turiu savo globotinę mergaitę, aš tiesiog nenoriu, kad jai tai kažkaip atsiliptų, tiesiog man tai yra svarbu. (LG6)

3 DALIS.

Lietuvos Respublikos teisinės bazės, susijusios su tikėjimo ir įsitikinimų laisve, analizė

1. Lietuvos Respublikos įstatymai gina teisę į tikėjimo laisvę

Lietuvos Respublikos teisės aktai užtikrina visas asmens teises, susijusias su tikėjimo ir įsitikinimų laisve, laisve išpažinti ir skleisti savo tikėjimą, laisvai privačiai ir viešai jį praktikuoti ir jo mokyti.

Konstitucijos 25 straipsnio 1 dalis deklaruoja asmens teisę turėti įsitikinimus, laisvai juos reikšti, ieškoti ir skleisti informaciją. 26 straipsnio 1 dalis deklaruoja, kad ir konkreti „minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra nevaržoma“. Šio straipsnio 2 dalyje teigiama, kad „kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo“. Trečiajame dalimi pabrėžiama, kad „niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą“. Galiausiai šio straipsnio 5 dalimi įtvirtinama nuostata, kad „tėvai ir globėjai nevaržomi rūpinasi vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus“.

Šios nuostatos pakartojamos ir kituose teisės aktuose, ypač Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatyme (Žin., 1995, Nr. 89-1985; Žin., 2006, Nr. 144-5463), kurio 2 straipsnis „Teisė į tikėjimo laisvę“ yra deklaruojama:

Lietuvoje nėra valstybinės religijos.

Kiekvienas žmogus Lietuvos Respublikoje turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą, taip pat pakeisti savo pasirinkimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo.

Niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą.

Žmogaus laisvė išpažinti ir skleisti religiją arba tikėjimą negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai būtina garantuoti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir dorovę, taip pat kitas asmens pagrindines teises ir laisves.

Tėvai ir globėjai nevaržomi rūpinasi vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus.

Žmogaus praktikuojama religija ar tikėjimu negali būti pateisinamas nusikaltimas ar įstatymų nevykdymas.

Tikintieji turi teisę laisvai jungtis į religines bendruomenes, bendrijas bei kurti religines organizacijas.

Kiekvienas asmuo dėl savo religinių įsitikinimų vietoj privalomos karinės tarnybos gali pasirinkti alternatyvią (darbo) tarnybą.

Kaip matome, tikintiesiems šiuo straipsniu taip pat įtvirtinama teisė į korporatyvinę tikėjimo laisvę: teisę laisvai jungtis į religines bendruomenes, bendrijas, kurti religines organizacijas. Tol, kol tikėjimo išpažinimas neįgauna išorinių (liturginių ir kitų) formų jis nėra reguliuojamas teisės, nes tai nėra įmanoma. Tokios nuostatos nuo pat pradžių laikėsi ir Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas. Teisė į korporatyvinę tikėjimo laisvę taip pat galioja tik kolektyvams, ji yra taip pat susijusi su religinių bendruomenių pripažinimu (juridinio asmens teisių suteikimu bei aukštesnio statuso - valstybės pripažintos religinės bendruomenės ar bendrijos bei tradicinės religinės bendruomenės ar bendrijos statuso suteikimu. Šie korporatyvinės religijos laisvės aspektai bei valstybės ir religinių bendrijų santykių aspektai reguliuojami visų pirma Konstitucijos 43 straipsniu bei Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 5, 6, 10 ir 11 straipsniais.

Nuo pat Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo rengimo pradžios įstatymo kūrėjai, o vėliau - ir jį interpretuojančios valstybės įstaigos siekė atskirti religinių bendruomenių padėties valstybėje klausimus nuo asmens teisių, kas buvo ypač pastebima daugėjant teisių tarp tradicinių ir kitų religinių bendruomenių ir bendrijų skirtumų.

Net ir to paties įstatymo 3 straipsnis „Žmonių lygybė nepaisant religijos“ skelbia, kad „visi asmenys, nepaisant jų išpažįstamos religijos, religinių įsitikinimų ar santykio su religija, įstatymui yra lygūs. Tiesiogiai ar netiesiogiai riboti jų teises ir laisves ar taikyti privilegijas draudžiama.“

Deja, kaip matysime, nemaža dalis religinių bendruomenių teisių turi tiesioginę įtaką asmens teisių įgyvendinimo kokybei, o tradicinių ir kitų religinių bendruomenių ir bendrijų takoskyra turi nemažai įtakos formuojant visuomenės požiūrį į religines bendrijas (ypač į taip vadinamąsias „netradicines religines bendrijas“) apskritai ir tokiu būdu įtakoja religinės tolerancijos sferą.

Viena iš abejotinų žmogaus teisių požiūriu nuostatų įtvirtinta Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo (Žin., 1999, Nr. 105-3019; Žin., 2004, Nr. 4-29; ; Žin., 2007, Nr. 46-1715) 16 straipsnyje, kurio 2 dalies 10 punkte nustatoma, kad „leidimas dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija arba asmens patikimumo pažymėjimas asmeniui neišduodamas, jeigu asmuo“ <...>

„dalyvauja neregistruotos religinės bendruomenės, politinės organizacijos, jų darinių veikloje“. Pažymėtina, kad Lietuvoje teisės aktai nenustato privalomos religinių bendruomenių registracijos; kai kurios religinės bendruomenės gali būti per mažos, kad galėtų išpildyti Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 11 straipsnio nustatytus reikalavimus įregistravimui (narių tarpe neturėti 15-os pilnamečių Lietuvos Respublikos piliečių). Kai kurios religinės bendruomenės taip pat gali atsisakyti registracijos valstybėje dėl religinės tradicijos priežasčių (pvz., sovietmečiu kai kurios baptistų ir sekmininkų (save dažniau įvardijančios kaip „evangelinio tikėjimo krikščionių“) bendruomenės vengė bet kokių kontaktų su valstybės valdžia), nors žinoma, mažai tikėtina, kad narys bendruomenės, atsisakančios kontaktų su valstybės valdymo institucijomis, narys užimtų pareigas valstybės tarnyboje, reikalaujančias darbo su išlaptinta informacija. Bet kuriuo atveju, ši Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo norma nedaro tinkamos perskyros tarp neįregistruotų religinių bendruomenių, ir bendruomenių, kurias atsisakyta įregistruoti, nes jų veikla pažeidžia žmogaus teises, laisves ir viešąją tvarką (Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 12 straipsnis), arba bendruomenių, kurios buvo likviduotos už tokius pažeidimus (to paties įstatymo 20 straipsnis).

Reikėtų pažymėti, kad įstatymų bazė apskritai nėra suderinta būtent su religinių bendrijų, ypač naujų, siekiančių pritraukti narių, veikimo schema ir turiniu. Pavyzdžiui, 2000 m. liepos 18 d. priimtame Reklamos įstatyme (Žin., Nr.64-1937; Žin., Nr.123-5508; Žin., Nr.107-4046) yra daug nuostatų, kurios, praktiniame religinių bendruomenių veikime iš esmės užkerta kelią tikėjimo skelbimui ir informacijos pateikimui. Štai 5 straipsnyje „Klaidinanti reklama“ yra įtvirtintos tokios nuostatos: „Draudžiama naudoti klaidinančią reklamą“, „reklamoje pateikiami teiginiai yra neteisingi, jeigu reklamos davėjas negali pagrįsti šių teiginių teisingumo jos naudojimo metu“, „Ar pakanka reklamoje pateikiamų teiginių teisingumą pagrindžiančių duomenų, sprendžiama atsižvelgiant į kiekvieną konkretų atvejį“, „Pateikiamų teiginių teisingumą pagrindžiančiais duomenimis nepripažįstami liudijimai ir rekomendacijos asmenų, kurių kompetencija nėra susijusi su pateikiamos informacijos turiniu“. Tokios nuostatos net neleidžia teigti, kad koks nors dievas, dievybė ar panašiai yra, nes tokio teiginio skelbėjas juk niekaip apčiuopiamai negali pagrįsti šių teiginių teisingumo jos naudojimo metu. Iš esmės tobulinant tokias nuostatas, būtina įstatyme įtvirtinti kitokiais nuostatas (pvz., kad su tikėjimu skelbimu susijusios informacijos negalima laikyti reklama ar pan.)

2. Diskriminacijos religijos ir tikėjimo pagrindu draudimas LR teisinėje bazėje

Visa eilė Lietuvos teisės aktų draudžia diskriminaciją religijos pagrindu. Paprastai blanketinė norma, draudžianti diskriminaciją religijos ar įsitikinimų pagrindu įrašoma į kiekvieną asmens teises reguliuojantį įstatymą. Tokias normas galima rasti:

Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatyme

Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatyme

Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme

Lietuvos Respublikos ekonominių ir kitų tarptautinių sankcijų įgyvendinimo įstatyme

Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatyme

Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme

Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatyme

Lietuvos Respublikos teismų įstatyme Lietuvos Respublikos darbo kodekse

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekse

Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme

Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatyme

Lietuvos valstybės vėliavos ir kitų vėliavų įstatyme

Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme

Lietuvos Respublikos įstatyme dėl užsieniečių teisinės padėties bei Lietuvos Respublikos asmenų, nukentėjusių nuo 1939-1990 metų okupacijų, teisinio statuso įstatyme garantuojama valstybės apsauga ir pagalba asmenims, patyrusiems diskriminaciją ar persekiojimą religijos ar tikėjimo pagrindu.

3. Įstatymai nustato skirtingas religinių bendruomenių kategorijas, joms suteikiamos skirtingos teisės

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 43 straipsnis deklaruoja, kad

[1.] Valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, o kitas bažnyčias ir religines organizacijas - jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai.

[2.] Valstybės pripažintos bažnyčios bei kitos religinės organizacijos turi juridinio asmens teises.

[3.] Bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai skelbia savo mokslą, atlieka savo apeigas, turi maldos namus, labdaros įstaigas ir mokyklas dvasininkams rengti.

[4.] Bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai tvarkosi pagal savus kanonus ir statutus.

[5.] Bažnyčių bei kitų religinių organizacijų būklė valstybėje nustatoma susitarimu arba įstatymu.

[6.] Bažnyčių bei religinių organizacijų mokslo skelbimas, kita tikiybė veikla, taip pat maldos namai negali būti naudojami tam, kas prieštarauja Konstitucijai ir įstatymams.

[7.] Lietuvoje nėra valstybinės religijos.

Konstitucijos normas dėl religinių bendrijų tradiciškumo bei valstybės pripažinimo galima interpretuoti keleriopai. Viena iš galimų, gal net akivaizdžių interpretacijų būtų visiškai suderinama su valstybės ir religinių bendrijų santykių modeliu, kuriame visos religinės bendruomenės ir bendrijos yra lygios prieš įstatymą. Šioje perspektyvoje Konstitucijos 43 straipsnį galima skaityti taip: valstybė pripažįsta Lietuvoje veikiančias religines bendruomenes ir bendrijas; šis pripažinimas reiškia, kad religinės bendruomenės ir bendrijos gali būti juridiniai subjektai (2 dalis). Tačiau valstybė pripažįsta (ir juridinio asmens teises suteikia) ne visoms religinėms bendrijoms, o tik tom, kurios turi atramą visuomenėje (pvz., religijos, kurias išpažįsta bent nedidelė dalis Lietuvos gyventojų) ir kurių mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai. Kai kurių religinių bendrijų mokymo bei apeigų atitikimo įstatymo reikalavimams bei atramos visuomenėje valstybė net netikrina, nes tos religinės bendruomenės yra tradicinės Lietuvoje, ir šie dalykai įstatymų leidėjui atrodytų yra visiškai akivaizdūs. Tačiau toks teiginys apie esą turimą atramą visuomenėje yra *a priori* pobūdžio ir jis nėra paremtas ne tik kad moksliniais, bet ir apskritai jokiais empiriniais tyrinėjimais, jį propaguojant yra visiškai

ignoruojamos šiuolaikinės Lietuvos valstybės teritorijos susidarymo istorines prielaidos (pvz.: nekatalikiško Klaipėdos krašto prijungimas prie valstybės iki II-ojo pasaulinio karo, didžiųjų krašto miestų gyventojų tautinės-religinės sudėties margumo palyginimas su kaimo Lietuvos) O kitos religinės bendruomenės, kurios nėra tradicinės Lietuvoje, yra praleidžiamos per tam tikrą filtrą, ir valstybės pripažinimas (juridinio asmens teisės) joms suteikiamos tik po to. Visos juridinio asmens teisės turinčios religinės bendruomenės ir bendrijos yra vienodai valstybės pripažįstamos ir turi visas tas pačias teises ir pareigas (Konstitucijos 43 straipsnio 3-7 dalys).

Tačiau tiek 1995 m. priimtame Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatyme, tiek ir vėliau, 2001 m. Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. priimtame nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, kuris yra svarbus interpretuojant negausų ir prieštaringą Lietuvos Respublikos teisinį reguliavimą religinių bendruomenių atžvilgiu, buvo pasirinkti kiti religinių bendruomenių ir bendrijų pripažinimo modeliai.

1995 m. Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatyme buvo įtvirtintas trijų pakopų religinių bendrijų pripažinimo modelis. Visų pirma įstatymo 5 straipsnyje išvardijamos valstybės pripažįstamos tradicinės Lietuvoje religinės bendruomenės ir bendrijos:

Valstybė pripažįsta devynias Lietuvos istorinio, dvasinio bei socialinio palikimo dalį sudarančias tradicines Lietuvoje egzistuojančias religines bendruomenes ir bendrijas: lotynų apeigų katalikų, graikų apeigų katalikų, evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų, ortodoksų (stačiatikių), sentikių, judėjų, musulmonų sunitų ir karaimų.

Šio įstatymo 6 straipsnyje nurodoma, kad kai kurios religinės bendrijos gali būti valstybės pripažįstamos Lietuvos kultūrinio, socialinio, dvasinio palikimo dalimi:

[1.] Kitos (netradicinės) religinės bendrijos gali būti valstybės pripažintos kaip Lietuvos istorinio, dvasinio ir socialinio palikimo dalis, jeigu jos palaikomos visuomenės ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymams ir dorai. Valstybės pripažinimas reiškia, kad valstybė palaiko religinių bendrijų dvasinį, kultūrinį ir socialinį palikimą.

[2.] Valstybės pripažinimą suteikia Lietuvos Respublikos Seimas. Religinės bendrijos gali kreiptis dėl valstybės pripažinimo praėjus ne mažiau kaip 25 metams nuo pirminio jų įregistravimo Lietuvoje. Jeigu prašymas nepatenkinamas, pakartotinai galima dėl to kreiptis praėjus 10 metų nuo prašymo nepatenkinimo dienos.

[3.] Pripažinimo klausimą Seimas sprendžia gavęs Teisingumo ministerijos išvadą.

[4.] Šio straipsnio antroje dalyje nurodytas pirminis įregistravimas yra įvykęs, jei religinė bendrija teisėtai veikė (buvo įregistruota) Lietuvoje po 1918 m. vasario 16 dienos.

Galiausiai Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 11 straipsnis ir 12 straipsnis nustato religinių bendruomenių įregistravimo sąlygas bei procedūrą: įregistruota gali būti religinė bendruomenė, vienijanti ne mažiau kaip 15 pilnamečių Lietuvos Respublikos piliečių, kurios mokymas bei apeigos, nepažeidžia žmogaus teisių ir laisvių arba viešosios tvarkos. 12 straipsnis taip pat įvardija kitas formalias priežastis atsisakyti įregistruoti religinę bendruomenę, kurios mums nėra svarbios.

Taigi, Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatyme buvo nustatytos trys kategorijos religinių bendruomenių. Sprendžiant iš pirmosios įstatymo redakcijos, visos valstybės pripažintos religinės bendruomenės turėjusios gauti vienodas teises, nesvarbu, ar jos buvo tradicinės Lietuvoje, ar naujai valstybės pripažintos kultūrinio, socialinio ir dvasinio palikimo dalimi. Taigi, įstatymo kūrėjai, teisinės diferenciacijos prasme, buvo numatę dvi kategorijas religinių bendruomenių ir bendrijų: tradicinės ir kitos religinės bendruomenės ir bendrijos, palyginus su kitomis religinėmis bendruomenėmis ir bendrijomis, turėjo tik dvi papildomas teises: teisę valstybinėse mokyklose dėstyti tikybą (1995 m. redakcijos 9 straipsnis), teisę valstybinėse mokyklose tikinčiųjų tėvų ar mokinių prašymu atlikti religines apeigas (1995 m. redakcijos 8 straipsnio 4 dalis).

Po 1995 m. Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo priėmimo religinių bendruomenių veiklos teisinio reguliavimo srityje galima pastebėti dvi tendencijas: 1) tolesnės religinių bendruomenių ir bendrijų diferenciacijos, atsiskiriant tradicinių ir kitų valstybės pripažintų religinių bendruomenių ir bendrijų kategorijoms; 2) naujų, tik tradicinėms (ar rečiau – tradicinėms ir kitoms) religinėms bendruomenėms ir bendrijoms skirtų teisių įtvirtinimas įstatymuose.

1. Tolesnis religinių bendruomenių diferencijavimas. Šis procesas, galima spėti, vyko dėl dviejų priežasčių. Visų pirma pačiame Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatyme nebuvo aiškiai įvardinta tai, kad įstatymo kūrėjai esminiu, teisiniu požiūriu svarbiu institutu laikė ne religinės bendrijos tradiciškumą, bet religinės bendrijos (tradicinės ar kitos) pripažinimą kultūrinio, socialinio ir dvasinio palikimo dalimi. Antra, ši įstatymo nuostata nesiderino su Konstitucijos 43 straipsnio įvardijimu, kurį, kaip jau minėjome, kur kas natūraliau buvo skaityti kitaip nei jį perskaitė minėto įstatymo kūrėjai. Todėl viename po kito teisės akto buvo įtvirtinamos nebe „valstybės pripažintų“ religinių bendruomenių ir bendrijų, bet „valstybės pripažintų tradicinių“ ar tiesiog „tradicinių“ religinių bendruomenių ar bendrijų teisės, kas iš esmės reiškė vieną – kad šiomis teisėmis bus galima pasinaudoti tik tradicinėms religinėms bendruomenėms ir bendrijoms.

Galima paminėti keletą tokios išryškėjusios diferenciacijos pavyzdžių. Pavyzdžiui, 1998

m. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (Žin. 2003, Nr. 63-2853) buvo įvesti pakeitimai, kuriais pradėtas reguliuoti tikybos dėstymas mokyklose. Kaip jau minėta, Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 9 straipsnio 2 dalis skelbė, kad „Valstybinėse švietimo įstaigose tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu gali būti dėstoma tradicinių ir kitų valstybės pripažintų religinių bendruomenių ir bendrijų tikyba“. Tačiau štai kaip skamba 1998 m. Švietimo įstatymo redakcijos nuostatos dėl tikybos dėstymo:

1 straipsnis. Švietimo sistemos uždaviniai

Pagrindiniai švietimo sistemos uždaviniai yra:

<...>

5) užtikrinti *tradicinių religinių bendrijų nariams* tokias pat teises ir sąlygas kaip ir visiems gyventojams ugdyti savo vaikus švietimo įstaigose pagal įsitikinimus.

<...>

20 straipsnis. Dorovinis (religinis) ugdymas valstybinėse ir savivaldybių švietimo įstaigose

1. Valstybinėse ir savivaldybių švietimo įstaigose tėvų (ar vaiko globėjų) pageidavimu dvasinės vyresnybės įgalioti asmenys moko tikybos (*valstybės pripažintų tradicinėmis konfesijų*).

Taigi, atsiranda įstatymų kolizija, kuri kilo greičiausiai iš Švietimo įstatymo rengėjų neįsigilino į Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo nuostatas, nes frazė „valstybės pripažintos tradicinėmis“ greičiausiai tėra neteisingai suprastos „tradicinių ir kitų valstybės pripažintų“ religinių bendrijų sampratos atkartojimas.

O štai 2003 m. priimti Švietimo įstatymo pakeitimai (Žin, 2003, Nr. 63-2853) (įstatymo 31 straipsnio 2 ir 3 dalys) numato mokiniams teisę rinktis etiką arba tik tradicinės religinės bendruomenės ar bendrijos tikybą:

2. Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas vykdančios mokyklos mokinys, sulaukęs 14 metų, turi teisę rinktis vieną iš privalomojo dorinio ugdymo dalykų: tradicinės religinės bendruomenės ar bendrijos tikybą arba etiką.

Iš kitos pusės, kai kurios teisės, kurių neturi kitos (netradicinės) religinės bendruomenės, neturinčios valstybės pripažinimo, nustatomos ne tik tradicinėms, bet ir valstybės pripažintoms religinėms bendruomenėms ir bendrijoms; pvz., Civilinio kodekso 3.24 straipsnis skelbia, kad:

3.24 straipsnis. Santuokos sudarymas bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka

1. Bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka santuoka sudaroma pagal atitinkamos religijos vidaus (kanonų) teisės nustatytą procedūrą.

2. Santuokos sudarymas bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sukelia tokias pat teises pasekmes kaip ir santuokos sudarymas civilinės metrikacijos įstaigoje, jeigu:

<...> 2) santuoka buvo sudaryta pagal Lietuvos Respublikoje įregistruotų ir valstybės pripažintų

religinių organizacijų kanonų nustatytą procedūrą;

Tačiau santuokos religinėje bendruomenėje reglamentavime yra dar daugiau painiavos ir privilegijų maišaties, kadangi be įstatymų, šią sritį reguliuoja ir poįstatyminiai aktai. Štai Teisingumo ministro 2003 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. 193 „Dėl teisingumo ministro 2001 m. birželio 27 d. Įsakymo nr. 124 „Dėl pranešimo apie bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka įregistruotą santuoką formos ir pranešimo tvarkos patvirtinimo““ pakeitimo Pranešimo apie bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka įregistruotą santuoką tvarka (toliau – ir Tvarka) buvo išdėstyta nauja redakcija. Minėtoje Tvarkoje nustatyta siauresnis ratas, nei yra Civiliniame kodekse, religinių bendrijų, nors Tvarkos bendrosiose nuostatose teigiama, kad ji parengta vadovaujantis būtent Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu. Minėtame kodekse (žr.3.24 str. 2 d.) *inter alia* įtvirtinta, kad pagal įregistruotų religinių organizacijų kanonų nustatytą procedūrą sudaryta santuoka sukelia tokias pat teises pasekmes kaip ir santuokos sudarymas civilinės metrikacijos įstaigoje, tačiau Teisingumo ministro įsakyme, išvardinus konkrečias religines bendrijas visiškai ignoruojamas faktas, kad įregistruotų ir turinčių savas nustatytas procedūras sudaryti santuokai religinių bendruomenių ir bendrijų yra kur kas daugiau. Įsakyme yra įtvirtinta ir kitokia visų kitų nei lotynų apeigų (Romos) katalikų religinių bendruomenių įgaliotų asmenų pateikimo santuokos sudarymo vietos civilinės metrikacijos įstaigai nustatytos formos pranešimo apie santuokos įregistravimą tvarka, kadangi lotynų apeigų katalikai pateikia ne ministro nustatytos formos liudijimą, o Lietuvos Vyskupų Konferencijos 1999 m. rugpjūčio 25 d. patvirtintos formos santuokos liudijimą.

Aišku, pačiame Civiliniame kodekse jo kūrėjai negalėjo numatyti, kaip Seimas spęs valstybės pripažinimo suteikimą ir ar apskritai toks pripažinimas nėra tolygus teisei registracijai. Stebina, kad nei viena religinė bendrija apskritai dar nekvestionavo šio ministro įsakymo administraciniame teisme.

Tolerancijos įvairioms religinėms tradicijoms kontekste Teisingumo ministro 2003 m. birželio 30 d. įsakymas Nr. 193 nagrinėtinas ir dar vienu požiūriu: jis yra vienas iš nedaugelio teisės aktų, kurie priimti remiantis ne tik įstatymais, bet ir (tik) vienos (tačiau dominuojančios ir aiškiai vyraujančios) religinės bendrijos vidaus kanonais remiantis sudarytais susitarimais su Vyriausybe. Štai Įsakymo bendrosiose nuostatose nustatyta, kad jis yra parengtas vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvos Vyskupų Konferencijos 2001 m. liepos 11 d. susitarimu „Dėl katalikų Bažnyčios nustatyta tvarka sudarytų santuokų įtraukimo į valstybinę apskaitą“. Manytume, kad toks poįstatyminis aktas kaip šis Teisingumo ministro įsakymas yra simptomiškas Lietuvos teisės aktų leidybos praktikai apskritai, kadangi kai kuriais klausimais (pvz. visuomenės moralės gynimo) Lietuvos Vyskupų Konferencijos (nors ji nėra nei valstybinė

įstaiga ar organizacija, nei lobistinė organizacija) nuomonė ir pozicija yra labai imperatyvi ir dažnai nusverianti kitų teisėkūros subjektų argumentus.

2. Naujų, tik tradicinėms (ar rečiau – tradicinėms ir kitoms) religinėms bendruomenėms ir bendrijoms skirtų teisių įtvirtinimas įstatymuose. Teisės aktuose atsiradus diferenciacijai tarp tradicinių ir kitų religinių bendruomenių ir bendrijų (kartais – ir tarp tradicinių / kitų valstybės pripažintų / kitų religinių bendruomenių ir bendrijų) rengiant teisės aktus ir juos priimant pasidarė labai paprasta tam tikras teises ar privilegijas suteikti tik tradicinėms ar (rečiau) visoms valstybės pripažintoms religinėms bendruomenėms ir bendrijoms, nes tereikėjo teisės normos tekste įrašyti „tradicinių“.

1995 m. pabaigoje, priėmus Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymą, tokių skirtumų būta nedaug: įstatymas nustatė skirtingą tradicinių ir kitų religinių bendrijų įtraukimo į Juridinių asmenų registrą tvarką, nustatė, kad valstybinėse mokyklose gali būti dėstoma tradicinių ir kitų valstybės pripažintų religinių bendruomenių ir bendrijų tikyba, bei suteikė teisę valstybinėse mokyklose tėvų ir mokinių prašymu atlikti tradicinių bei kitų religinių bendruomenių ir bendrijų apeigas nepažeidžiant pasaulietinės mokyklos principo. Teisės aktų, nustatančių skirtingas teises religinėms bendrijoms, nebuvo daug iki 2000 m. Vėliau jų gerokai padaugėjo. Galima spėti, kad perskyros gilėjimui postūmį davė 2000 m. birželio 13 d. Konstitucinioteismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Šiame nutarime, be kita ko, buvo sprendžiamas ir klausimas dėl teisės dėstyti tik tradicinių religinių bendruomenių ir bendrijų tikybos mokymą konstitucingumo. Teismas, išnagrinėjęs Seimo narių paklausimą, patvirtino šių nuostatų konstitucingumą bei pateikė svarstymus dėl tradicinių religinių bendrijų išskirtinumo Lietuvoje:

Pažymėtina, kad Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad, neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos.

Nors teismas nepasisakė dėl skirtingų teisių nustatymo apimties, proporcingumo siekiamam tikslui principo nustatant skirtingas teises ir pan., šis teismo pasisakymas dažnai

naudotas skirtingo teisinio reguliavimo nustatymo pagrindimui tradicinių ir kitų religinių bendruomenių ir bendrijų atžvilgiu. Todėl šiandien jau visa eilė įstatymų ir kitų teisės aktų numato vienokias teises vienai religinių bendruomenių ir bendrijų kategorijai, kitokias – kitai. Tik pati perskyra skirtingai brėžiama: kai kurie teisės aktai aukštesnės pakopos bendruomenėms priskiria kitas valstybės pripažintas religines bendruomenes, o kiti – ne.

Aukščiau jau pateiktas vienas toks pavyzdys – teisė į santuokos, atliktos pagal religinės bendruomenės vidaus tvarkos normas, pripažinimą valstybėje. Detali visų teisių, kurias turi tradicinės ir valstybės pripažinimą gavusios religinės bendruomenės, ir kurių **neturi kitos** religinės bendruomenės ar bendrijos, suvestinė pateikiama žemiau esančioje lentelėje.

Teisė / privilegija	Galiojimas tradicinėms religinėms bendruomenėms	Galiojimas kitoms valstybės pripažintoms Religinėms bendruomenėms	Teisės aktas
<ul style="list-style-type: none"> • Supaprastinta įtraukimo į juridinių asmenų registrą tvarka ir atleidimas nuo registravimo mokesčio 	Taip	Ne	Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas (Žin., 1995, Nr. 89-1985, Žin., 2006, Nr. 144-5463), 10 straipsnis Juridinių asmenų registro nuostatų 25 punktą, teisingumo ministro 2003-11-28 įsakymas Nr. 287
<ul style="list-style-type: none"> • Teisė mokyti tikybos valstybinėse mokyklose 	Taip	Gal būt (<i>kolizija tarp Švietimo įstatymo ir Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo</i>)	Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas (Žin., 1995, Nr. 89-1985, Žin., 2006, Nr. 144-5463), 7 straipsnis Švietimo įstatymas (Lietuvos Aidas, 1991, Nr. 153; Žin., 1991, Nr. 23-593; Žin., 2003, Nr. 63-2853, Žin., 2007, Nr. 81-3324), 31 straipsnis
<ul style="list-style-type: none"> • Baudžiamoji atsakomybė už religinių apeigų sutrikdymą 	Taip	Taip	Baudžiamasis kodeksas (Žin 2000, Nr. 89-2741, 2007, Nr. 81-3309), 171 straipsnis
<ul style="list-style-type: none"> • Automatiškai yra juridiniai asmenys 	Taip	Ne	Civilinis kodeksas. Antroji knyga. Asmenys (Žin., 2000, Nr. 80, 2004, Nr. 72-2495), 2.37 straipsnis
<ul style="list-style-type: none"> • Privačių religinių bendruomenių mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, visiškas išlaikymas 	Taip (tik lotynų apeigų (Romos) katalikų bažnyčios mokyklos)	Ne	Švietimo įstatymas (Lietuvos Aidas, 1991, Nr. 153; Žin., 1991, Nr. 23-593; Žin., 2003, Nr. 63-2853, 2007, Nr. 81-3324), 69 straipsnio 7 dalis Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutartis dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (Žin., 2000, Nr. 67-2024), 9 straipsnis
<ul style="list-style-type: none"> • Pagal religinių bendrijų vidaus tvarką 	Taip	Taip	Civilinis kodeksas. Trečioji knyga. Šeimos teisė 2000, Nr. 74-2262; 2000, Nr. 82, 2004, Nr. 171-6319), 3.24

<p>sudarytos santuokos pripažinimas galiojančia civilinėje teisėje</p>			<p>straipsnis</p>
<ul style="list-style-type: none"> Religinių bendrijų atstovų įtraukimas į teisės aktais steigiamas komisijas ir darbo grupes 	<p>Taip (<i>Lietuvos vyskupų konferencijos atstovas – Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijoje, gausiausių tradicinių religinių bendruomenių atstovai - Valstybinėje psichikos sveikatos komisijoje</i>)</p>	<p>Ne</p>	<p>Visuomenės informavimo įstatymas (Žin., 1996, Nr. 71-1706; 2006, Nr. 82-3254), 46 straipsnis 2 dalis Psichikos sveikatos priežiūros įstatymas (Žin., 1995, Nr. 53-1290, 2005, Nr. 86-3208), 38-1 straipsnis</p>
<ul style="list-style-type: none"> Atleidimas nuo nekilnojamojo turto mokesčio, jei turtas naudojamas komercinei veiklai 	<p>Taip</p>	<p>Ne</p>	<p>Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas (Žin., 2005, Nr. 76-2741, 2006, Nr. 119-4549), 7 straipsnio 2 dalies 8 punktas</p>
<ul style="list-style-type: none"> Supaprastinta susirinkimų organizavimo tvarka religinės organizacijos tikybos apeigoms atlikti bažnyčiose, maldos namuose, kapinėse ir kitose tam skirtose specialiose vietose 	<p>Taip</p>	<p>Taip</p>	<p>Susirinkimų įstatymas (Žin., 1993, Nr. 69-1291; 2003, Nr. 38-1697), 2 straipsnis (nustatoma, kad valstybės pripažįstamoms religinėms bendrijoms šio įstatymo nuostatos netaikomos minėtais atvejais)</p>
<ul style="list-style-type: none"> Teisė neteikti ataskaitų už anonimiškai gautą paramą ir jos panaudojimą, o jeigu per ataskaitinį laikotarpį gauta ir panaudota vien tokia parama - iš viso nepateikti to laikotarpio ataskaitos 	<p>Taip</p>	<p>Ne</p>	<p>Labdaros ir paramos įstatymas (Žin., 1993, Nr. 21-506; 2000, Nr. 61-1818; 2006, Nr. 4-96), 12 straipsnis</p>
<ul style="list-style-type: none"> Automatiškai suteikiamas paramos gavėjo statusas 	<p>Taip</p>	<p>Ne</p>	<p>Labdaros ir paramos įstatymas (Žin., 1993, Nr. 21-506; 2000, Nr. 61-1818; 2006, Nr. 4-96), 15 straipsnio 5 dalis</p>
<ul style="list-style-type: none"> Kasmetinės valstybės biudžeto 	<p>Taip</p>	<p>Ne</p>	<p>Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo</p>

lėšos religinių bendruomenių ir bendrijų maldos namams atstatyti ir kitoms reikmėms (2-7 mln. Lt paskirstoma visoms, 2007 m. - 7579 tūkst. lt)			įstatymas (Žin., 2006, Nr. 138-5267) (analogiški įstatymai priimami kasmet su analogiškom nuostatom dėl tradicinių religinių bendruomenių ir bendrijų finansavimo nuo 1997 m., todėl čia atskirai neįtraukiami)
<ul style="list-style-type: none"> Valstybės lėšomis draudžiami privalomuoju sveikatos draudimu religinių bendrijų dvasininkai, dvasininkų rengimo mokyklų studentai ir vienuolių noviciatuose atliekantys vienuolinę formaciją naujokai 	Taip	Ne	Sveikatos draudimo įstatymas (Žin., 1996, Nr. 55-1287; 1996, Nr. 99; 2002, Nr. 123-5512, 2007, Nr. 81-3326), 6 straipsnis 4 dalis 15 punktas
<ul style="list-style-type: none"> Neapmokestinamos gyventojų pajamos, pajamos, gautos iš religinių bendruomenių ar bendrijų už religinei bendruomenei ar bendrijai teikiamas paslaugas ir atliekamus darbus, jeigu tos teikiamos paslaugos ir atliekami darbai yra susiję su darbo santykiais ar jų esmę atitinkančiais santykiais 	Taip	Ne	Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas (Žin., 2002, Nr. 73-3085; 2006, Nr. 127-4821), 17 straipsnio 37 punktas
<ul style="list-style-type: none"> Išduodami diplomatiniai pasai religinių bendrijų aukščiausiems hierarchams 	Taip	Ne	Diplomatinės tarnybos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 7-140; 2006, Nr. 87-3405), 47 straipsnio 1 dalies 8 punktas
<ul style="list-style-type: none"> Skatinama ir remiama atitinkama religinių bendruomenių veikla vaiko teisių bei laisvių apsaugos srityje 	Taip	Taip	Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (Žin., 1996, Nr. 33-807; naujausias pakeitimas: 2006, Nr. 72-2688), 6 straipsnis, 8 punktas; 58 straipsnis 2 dalis, 61 straipsnis 2 dalis
<ul style="list-style-type: none"> Valstybiniu 	Taip	Taip	Valstybinių socialinio draudimo pensijų

socialiniu pensijų draudimu privalomai draudžiami religinių bendruomenių ir bendrijų dvasininkai ir tik vienuolyne dirbantys vienuoliai			įstatymas (Žin., 1994, Nr. 59-1153; 2005, Nr. 71-2555, 2007, Nr. 59-2277), 2 straipsnio 11 punktas
<ul style="list-style-type: none"> • Dvasininko tarnybos laikas prilyginamas asmens valstybinio socialinio pensijų draudimo stažui, įgytam dirbant savarankiškai 	Taip	Ne	Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas (Žin., 1994, Nr. 59-1153; 2005, Nr. 71-2555, 2007, Nr. 59-2277), 54 straipsnio 3 dalies 4 punktas
<ul style="list-style-type: none"> • Nuo privalomos pradinės karo tarnybos atleidžiami religinių bendruomenių ir bendrijų dvasininkai 	Taip	Ne	Karo prievolės įstatymas (Žin., 1996, Nr. 106-2427, 2006, Nr. 113-4298) 8 straipsnio 1 dalies 3 punktas
<ul style="list-style-type: none"> • Pensijų socialiniu draudimu tik pagrindinei pensijos daliai privalomai draudžiami religinių bendruomenių ir bendrijų dvasininkai ir tik vienuolyne dirbantys vienuoliai 	Taip	Taip	Valstybinio socialinio draudimo įstatymas (Lietuvos Aidas, 1991, Nr. 107; Žin., 1991, Nr. 17-447; 2004, Nr. 171-6295, 2007, Nr. 43-1630) 4 straipsnio 4 dalies 3 punktas
<ul style="list-style-type: none"> • LRT suteikiamas laikas transliuoti religines apeigas dvišaliuose susitarimuose nustatytais sąlygomis ir tvarka 	Taip	Taip	Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas (Žin., 1996, Nr.: 102-2319, 2006, Nr. 132-4985), 5 straipsnio 7 dalis
<ul style="list-style-type: none"> • Valstybei ir savivaldybėms priklausanti žemė suteikiama neatlygintinai ir neterminuotai naudotis 	Taip	Ne	Žemės įstatymas (Žin., 1994, Nr. 34-620, 2006, Nr. 87-3399) 8 straipsnio 1, 6 dalys, 17 straipsnio 3 dalis.
<ul style="list-style-type: none"> • Mokestinė lengvata (dėl žemės mokesčio) 	Taip (tik lotynų apeigų (Romas) katalikų bažnyčios atveju)	Ne	Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutartis dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (Žin., 2000, Nr. 67-2024), 9 straipsnis

4. Kai kurios teisės aktų nuostatos, nustatančios skirtingą juridinių asmenų

traktavimą, turi nemažai įtakos ir individų teisėms (pvz., tikybos mokymas; gyventojų pajamų mokesčio įstatymas), taigi, fizinių asmenų lygiateisiškumas nėra visiškai užtikrintas

Faktiškai visi teisinio reguliavimo skirtumai, nustatyti skirtingų juridinių asmenų teisių formų atžvilgiu, turi netiesioginę įtaką ir fiziniams asmenims. Tačiau kai kurie nustatyti teisių skirtumai turi ir tiesioginę įtaką fizinių asmenų teisėms.

(2) Tik tradicinėms ir valstybės pripažintoms religinėms bendruomenėms suteikta teisė mokyti tikybos valstybinėse mokyklose tiesiogiai įtakoja Konstitucijos visiems Lietuvos gyventojams užtikrintą teisę nevaržomai rūpintis vaikų ir globotinių auklėjimu pagal savo religinius įsitikinimus (Konstitucijos 26 straipsnio 5 dalis). Netradicinėms religinėms bendruomenėms priklausantys asmenys yra aiškiai nepalankesnėse pozicijose religinio švietimo valstybinėse mokyklose atžvilgiu.

(3) Tai, kad Baudžiamajame kodekse yra nustatyta baudžiamoji atsakomybė tik už valstybės pripažintų religinių bendrijų apeigų sutrikdymą nurodo, kad asmenys, nepriklausantys valstybės pripažintoms religinėms bendrijoms, yra saugomi mažiau nuo vandališkų veiksmų.

(5) Visiškas išlaikymas privačioms lotynų apeigų (Romos) katalikų mokykloms, nesuteikiant tokių pačių teisių net ir kitų tradicinių religinių bendrijų mokykloms, vėlgi, suteikia tradicinių religinių bendrijų nariams pranašumą auklėjant vaikus pagal savo įsitikinimus.

(14) Neapmokestinamos gyventojų pajamos, pajamos, gautos iš religinių bendruomenių ar bendrijų už religinei bendruomenei ar bendrijai teikiamas paslaugas ir atliekamus darbus suteikia geresnes sąlygas dirbantiems pagal darbo sutartis tradicinėms religinėms bendruomenėms. Dažniausiai religinės bendruomenės darbuotojai yra būtent tai bendruomenei priklausantys tikintieji.

(19) Nuo privalomos karinės tarnybos atleidžiant tik tradicinių religinių bendruomenių dvasininkus sudaromos skirtingos sąlygos tradicinių ir kitų religinių bendruomenių dvasininkų veiklai.

5. „Kitų valstybės pripažintų religinių bendruomenių“ statusas po Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo

Jau minėtas Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas pavertė religinių bendrijų, kurios siekia ar yra gavusios „valstybės pripažinimą“, statusą ganėtinai sukomplikavo. Jei Religinių bendrijų įstatymo kūrėjai numatė iš esmės dvi religinių bendruomenių kategorijas (t.y. valstybės pripažintų (tradicinių ir kitų) bei kitų (valstybės pripažinimo neturinčių), tai Konstitucinio Teismo nutarime pateikti svarstymai linksta į perskyrą vadovaujantis iš esmės kultūrologiniu kriterijumi – tradiciškumo kriterijumi:

Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, o kitas bažnyčias ir religines organizacijas – jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai.

Konstitucijos nuostata, kad valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, suponuoja tai, jog įstatymų leidėjas gali tam tikras religines organizacijas įvardyti kaip tradicines Lietuvoje. Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių – ypatingas jų valstybinio pripažinimo būdas.

Tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų pripažinimo instituto konstitucinis įtvirtinimas reiškia, kad jų valstybinis pripažinimas yra neatšaukiamas. Tradiciškumas nėra nei sukuriamas, nei panaikinamas įstatymų leidėjo valios aktu. Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių yra ne jų, kaip tradicinių organizacijų, sukūrimo, bet jų tradiciškumo – nuo įstatymų leidėjo valios nepriklausančios jų santykių su visuomene būklės konstatavimo aktas, atspindintis visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę. *Pažymėtina, kad Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad, neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos.*

Kaip matome, nutarimo tekste perskyra brėžiama tarp tradicinių ir kitų valstybės pripažintų religinių bendruomenių, nustatant, kad konstitucinis pagrindas užtikrinti papildomas teises yra *būtent* religinės bendrijos tradiciškumas.

Ši Konstitucinio Teismo pabrėžta perskyra kelia nemažai teisėtų klausimų dėl teisės normų, kuriomis nustatomos kitokios teisės valstybės pripažinimo pagrindu. Nenuostabu, kad Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatyme matomas religinių bendruomenių veiklos teisinio reguliavimo modelis šiandien jau nebėra dominuojantis teisės aktuose – vis dažniau (per pastaruosius keletą metų – jau ir išimtinai) priimamuose teisės aktuose religinėms bendruomenėms privilegijos nustatomos tik tradiciškumo, o ne valstybės pripažinimo, pagrindu. Gali būti, kad minėtas Teismo nutarimas, matyt, kada nors vis tiek bus aiškinamas ir interpretuojamas, kadangi tokią teisę Teismas turi (savo iniciatyva arba įstatyme nustatyta tvarka kito teisės subjekto iniciatyva).

Žvelgiant iš šios perspektyvos tampa nebeaišku, kokį vaidmenį (nekalbant apie akivaizdų socialinio prestižo įtvirtinimą) vaidina religinių bendruomenių valstybės pripažinimo institutas. Šiuo metu valstybės pripažintos religinės bendrijos statusą turi Lietuvos evangelikų baptistų bendruomenių sąjunga, tokio statuso jau keletą metų siekia Lietuvos jungtinė metodistų Bažnyčia, Lietuvos evangelinio tikėjimo krikščionių – sekmininkų – sąjunga, Lietuvos naujoji apaštalių Bažnyčia ir Septintosios dienos adventistų bažnyčia.

6. Religinių bendruomenių ir bendrijų dalyvavimas teisėkūroje jų gyvenimą reguliuojančių teisės aktų rengimo ir tobulinimo procese

Nors keletas tradicinių religinių bendrijų kartais gauna pasiūlymus dėl pastabų formulavimo Vyriausybėje ar Seime svarstomais teisės aktų projektų klausimais, tačiau religinės bendrijomis apskritai jokia forma nėra teisėkūros subjektai. Paradoksalu, tačiau teisės aktų, reguliuojančių religinių bendrijų veiklą, sistema iš esmės evoliucionuoja be jų pačių dalyvavimo. Daugelis mažesniųjų religinių bendruomenių ir bendrijų apie jų veiklą reguliuojančių teisės aktų priėmimą sužino *post factum*, arba, geriausiu atveju, likus 1-2 savaitėms iki tokių teisės aktų projektų teikimo juos priimsiančiai valstybės institucijai (pvz. nauji Religinių bendrijų įstatymo projektai). Tai liudija, be kitų dalykų, ir apie tai, kad aptariamame kontekste teisė buvo ir yra kuriama ne įvairių Lietuvoje veikiančių religinių bendruomenių ir bendrijų žmonėms, kurie šias (tiek šioje studijoje paminėtas, tiek kitas) teisinės nuostatas reguliuos savo gyvenimą, bet siaurai grupei individų, kurie (sąmoningai arba ne) turi savitą (nebūtinai sutampantį su ne savo valia nedalyvaujančių šiame procese individų) įsivaizdavimą apie įvairius religijų ir jų atstovų sklaidos ir funkcionavimo aspektus besikuriančioje Lietuvos teisinės valstybės erdvėje. Iš esmės pernelyg siauras ir, sakytume, tam tikra prasme „elitinis“ tokių individų ratas, galinčių realiai koreguoti aptariamą teisės bazės sektorių, nulemia tai, kad, kaip minėta, diskriminacinių (ir netoleranciją visuomenėje skatinančių) teisės nuostatų, deja, gausėja.

• Diskriminacija dėl religijos ar įsitikinimų

Apibendrinant paskutinių trijų metų (2004-2006) paskelbtas Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veiklos ataskaitas diskriminacijos religijos ar įsitikinimų pagrindu srityje darytina išvada, kad jeigu 2004 m. ši sritis ataskaitoje net nebuvo paminėta, tai 2006 m. ataskaitoje jai skiriama daug dėmesio. Tarnyboje 2006 m. tirti 7 skundai dėl tokios

diskriminacijos. Duomenų, ar skundų pagausėjimas susijęs su didesniu diskriminacijos paplitimu, ar su asmenų aktyvumu ginant savo teises, nėra.

Sociologinio diskriminacijos dėl religijos ir įsitikinimų Lietuvoje reprezentatyvaus tyrimo išvados

- Tyrimas parodė, kad iki 80% Lietuvos gyventojų būdinga neigiamos nuostatos įvairių religinių bei pasaulėžiūrinių grupių atžvilgiu. Mažiausiai tokių nuostatų užfiksuota tradicinių Lietuvos Respublikoje krikščionių bendruomenių atžvilgiu (apie 14-15%), žymiai daugiau - alternatyvių pasaulėžiūrinių judėjimų (ateistų, pagonių, dvasinio savęs tobulinimo grupių) atžvilgiu (53-63%), ir dar daugiau (74-80%) respondentų nurodė, kad nereikėtų garantuoti pagrindinių pilietinių teisių (tokių kaip žodžio, susirinkimų laisvė, teisė į darbą) įvairių naujųjų religinių judėjimų (NRJ) nariams.

- Remiantis tyrimo metu užfiksuotų bendrųjų palankumo įvairioms religinėms grupėms bei pasaulėžiūrinėms judėjimams rodiklių procentiniu pasiskirstymu, Lietuvos visuomenės palankumas minėtoms grupėms gali būti išreikštas santykinai:
 1. tradiciniams krikščionims – 85,6%;
 2. ateistams – 46,6%;
 3. pagonims – 39,2%;
 4. dvasinio savęs tobulinimo grupėms – 36,9%;
 5. rytų kilmės religinėms grupėms – 25,5%;
 6. naujesiems krikščionims – 24,5%;
 7. gamtos jėgų garbintojams – 22,1%;
 8. krikščioniškos kilmės grupėms – 20,7%;
 9. musulmonams – 20,3%;
 10. satanistams – 5,3%

respondentų pripažino pagrindines pilietines teises.

- Koreliacinė analizė atskleidė kai kurias statistiškai reikšmingas Lietuvos gyventojų nuostatų religinių ir pasaulėžiūrinių grupių atžvilgiu sąsajas su jų amžiaus, išsilavinimo, tautybės ir kitais ypatumais. Paaiškėjo, kad aukštesnio išsilavinimo asmenims būdingas palankesnis požiūris į įvairių religinių bei pasaulėžiūrinių grupių narių pilietines teises, taip pat palankesnis požiūris būdingas ir jaunesniems, taip pat tiems respondentams, kurių tėvų išsilavinimas aukštesnis, bei didesnis vienam šeimos nariui tenkančių pajamų vidurkis. Išimtis – silpna, bet statistiškai patikima koreliacija tarp vyresnio amžiaus ir palankesnio požiūrio į tradicinių krikščionių teises.

- Tyrimo metu nenustatyta reikšmingesnių sąsajų tarp polinkio diskriminuoti religinių pagrindų ir lyties, tautybės, konfesinės priklausomybės, gyvenamosios vietos, profesijos, subjektyvaus savo gerbūvio vertinimo. Išimtis – ir vėl labai menka, tačiau statistiškai labai reikšminga koreliacija tarp tautybės branginimo ir didesnio palankumo tradiciniams krikščionims.
- Tyrimas užfiksavo išskirtinį, palankiausią Lietuvos gyventojų požiūrį į tradicinių krikščioniškų bažnyčių narių teises, tačiau respondentų atsakymų pasiskirstymų analizė neleidžia teigti, kad polinkis diskriminuoti NRJ ir kitų religinių bei pasaulėžiūrinių mažumų grupes būtų ypač būdingas Lietuvoje dominuojančiai tradicinių krikščionių daugumai. Greičiau tenka konstatuoti, kad bendrai Lietuvos visuomenės dauguma yra ksenofobiška religijos bei įsitikinimų srityje. Pastebėtas maždaug pusės apklaustųjų polinkis diskriminuoti visų kitokių religijų bei įsitikinimų išpažinėjus, nepripažįstant jiems įprastinių pilietinių teisių, tačiau kartu atskleistas ir visuomenės daugumos polinkis diskriminuoti savo tikėjimo, taip pat kaip ir kitų tikėjimų ar įsitikinimų asmenis. O tai leidžia daryti išvadą, kad apskritai viešai deklaruota religija bei įsitikinimai mūsų šalyje gali tapti netolerancijos ir diskriminacijos pagrindu.

Kokybinio tyrimo apie diskriminaciją dėl religijos ir įsitikinimų išvados

- Kokybinio tyrimo metu buvo apklausti 3 informantai, priklausantys Romos katalikų bažnyčiai ir 14 informantų, priklausančių įvairioms naujoms religijoms bei naujesiems religiniams judėjimams. Atlikus interviu su šiais asmenimis analizė pastebėta, kad diskriminaciją dėl religijos ir įsitikinimų patyrė tiek mūsų šalyje dominuojančios katalikų bažnyčios, tiek ir religinių mažumų atstovai.
- Interviu analizė atskleidė, kad didžioji dalis informantų buvo diskriminuojami savo esamų arba potencialių darbdavių (8 atvejai), o besimokantys informantai – savo mokslo įstaigų vadovų (3 atvejai). Tokiu būdu diskriminuotojai pasinaudojo tam tikra jiems jų statuso suteikta simboline galia. Gana žymi grupė informantų teigė patyrę diskriminaciją iš žiniasklaidos pusės (5 atvejai).
- Interviu analizė leido išskirti bei aptarti tris diskriminacijos tipus – tiesioginę, netiesioginę bei priekabiavimą. Tiesioginės diskriminacijos atvejus atskleidė dešimties informantų pasakojimai. Visais tiesioginės diskriminacijos atvejais diskriminuojantysis žinojo apie diskriminuojamojo religiją ar įsitikinimus, tačiau sąmoningai leido susidaryti aplinkybėms diskriminacijai atsirasti arba jas sukūrė. Netiesioginės diskriminacijos atvejus atskleidė penkių informantų pasakojimai. Dažniausiai šiais atvejais diskriminuojantieji žinojo arba galima numanyti, kad žinojo, apie diskriminuojamųjų religiją ir įsitikinimus, tačiau formalaus pagrindo įtarti diskriminaciją nėra, nes veikiama buvo remiantis galiojančiomis ir savo esme nediskriminacinėmis teisės normomis ar visiems priimtinomis praktikomis. Apibūdinami priekabiavimo situacijas informantai vartodavo terminus kaip „panieka“, „provokacija“, „niekinimas“, „žeminimas“ ir „šmeižimas“. Priekabiavimo atvejus atskleidė penkių informantų pasakojimai.
- Analizuojant diskriminacijos priežastis remiantis tyrimo metu surinkta medžiaga buvo išskirtos trijų tipų priežastys – žinomas tikėjimas, neprovokuojantis veikimas ir provokuojantis veikimas. Didžiąją dalį diskriminacijos atvejų sąlygojo žinomas tikėjimas (11 atvejų) arba neprovokuojantis veikimas (10). Vienu atveju diskriminacijos priežastimi tapo provokuojantis informanto veikimas.
- Interviu analizė atskleidė, kad diskriminacijos pasekmės egzistuoja kelių kategorijų – emocinės, pasekmės nereliginei veiklai ir pasekmės religinei veiklai. Emocinės

diskriminacijos pasekmes patyrė bent 12 informantų, pasekmes nereliginei veiklai – 9 informantai, o pasekmes religinei veiklai – 1 informantas.

- Apibendrinant tyrimo metu atliktų interviu analizę galima sakyti, jog visi paminėtieji atvejai atskleidė sudėtingą diskriminuojamojo ir diskriminuojančiojo sąveiką, tam tikrą konfliktą, kurio pagrindine priežastimi tapo dažniausiai tinkamai įgyvendinta, tačiau kažkam bent konkrečiu atveju nepriimtina pamatinė kiekvieno žmogaus teisė į religijos ir įsitikinimų laisvę.

Lietuvos Respublikos teisinės bazės, susijusios su tikėjimo ir įsitikinimų laisve, analizės išvados

- Valstybinės religijos Lietuvoje nėra. Valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės.
- Religinę bendruomenę gali įregistruoti palyginus nedidelės (15) piliečių grupės. Įregistruota bendruomenė įgauna juridinio asmens statusą.
- Lietuvos Respublikos leidžiama religines bendrijas skirstyti į tradicinės ir kitas. Tradicinių religinių bendrijų statusas yra neatšaukiamas, o jų sąrašas, tvirtinamas įstatymų leidėja valia, yra galutinis.
- Neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos.
- Religinių bendruomenių ir bendrijų veiklos teisinis reguliavimas yra diferencijuotas pagal tai, kuriai iš *de facto* keturių teisinio statuso kategorijų priklauso religinės bendruomenės ir bendrijos.
- Valstybės pripažinimo suteikimo religinei bendrijai institutas yra sudėtingas ir kupinas įvairių prieštarų. Pats valstybės pripažinimo suteikimo procesas yra ilgas, ir, jo siekiančių religinių bendrijų požiūriu, dažnai Seimo be svarių priežasčių vilkinamas procesas.
- Registruotas religines bendruomenes gali sudaryti tik Lietuvos Respublikos piliečiai, tačiau registruoti religinę bendruomenę nėra privaloma. Tai atitinka Europos Tarybos kertines nuostatas šiuo klausimu.
- Iš Lietuvos Respublikos įstatymų raidės ir dvasios išplaukia išvada, kad neregistruotos religinės bendruomenės ar bendrijos narys, palyginus su registruotai religinei bendruomenei ar bendrijai priklausančiu nariu, valstybės požiūriu nėra laikomas patikimu piliečiu.
- Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo kūrėjai bei šį įstatymą taikančios valstybės institucijos siekė ir siekia atskirti religinių bendruomenių padėties valstybėje klausimus nuo asmens teisių.

- Po 1995 m. pastebima tendencija įtvirtinti naujas, tik tradicinėms (rečiau – ir valstybės pripažintoms) religinėms bendrijoms teises teisės aktuose. Religinės bendruomenės ir bendrijos, ypač mažesnės ir neturinčios jokio, išskyrus registraciją, statuso, iš esmės yra izoliuotos nuo dalyvavimo su jų gyvenimu ir veikla susijusių teisės aktų rengimo procese.
- Kai kurie religinių bendruomenių ir bendrijų veiklos srityje taikomi įstatymai neatitinka šių bendruomenių, bendrijų prigimties, nėra suderinti su jų gyvenimo specifika.
- Lygių galimybių tarnyboje pastaraisiais metais daugėja skundų dėl diskriminacijos religijos pagrindu.

L i t e r a t ū r o s s a r a š a s

- Oxford Dictionary of Sociology. Ed. Gordon Marshall. Oxford UP. 1998. P. 163.
- Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas. 2003 m. Lapkričio 18 d. Nr. IX-1826. Interneto prieiga:
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=222522. Žiūrėta 2007 m. spalio mėn. 17 d.
- Sullivan J.L., Piereson J., Marcus G.E. Political Tolerance and American Democracy. University of Chicago Press, 1982.